

ALUEELLISTEN NAISTEN RESURSSIKESKUSTEN KEHITTÄMISOHJELMA –selvitys

NAVARA – naisten voimavara

**Mirja Erlund
Liisa Horelli**

SISÄLLYSLUETTELO

ESIPUHE	4
YHTEENVETO	5
1 SELVITYSTYÖN TAUSTA JA TAVOITE	7
2 NAISTEN RESURSSIKESKUSPROSESSIN STRATEGIA, METODIIKKA JA TOTEUTUS	8
3 NAISTEN RESURSSIKESKUKSIA KOSKEVAN SELVITYSTYÖN TULOKSET	9
3.1 Naisten voimavaraverkostot muuttuvassa toimintaympäristössä	10
3.2 Naisten voimavaraverkoston ja resurssikeskusten esiintulo	12
3.3 Naisten resurssikeskukset esimerkkien valossa: Kokkolan Naisten Talo ja Pohjois-Karjalan Karellikeskus – naisten voimavarakeskus Oy	13
3.4 Naisten resurssikeskusten kansainvälistyminen	17
3.5 Naisten resurssikeskuksilla alueiden hyvinvointia Ruotsissa	18
4 EHDOTUS NAISTEN VOIMAVARAHOJELMAKSI	19
4.1 Naisten resurssikeskusten määritelmä	19
4.2 Naisten voimavaraohjelman tausta ja tarpeellisuus	21
4.3 Naisten voimavaraohjelman erityispiirteet ja tavoite	22
4.4 Naisten voimavaraohjelman kaksivaiheinen toteutus ja organisointi	23
Kirjallisuus	25
LIITTEET	
Liite 1. Naisten resurssikeskusten tärkeät toimijatahot Suomessa	
Liite 2. Taulukko naisten voimavaraverkostoista ja resurssikeskuksista	

ESIPUHE

Alueellisilla resurssikeskuksilla on suomalaisessa yhteiskunnassa tärkeä paikkansa. Yhteiskunnalliset ja julkiset perusrakenteet ovat muutoksessa. Suomalaiset yrityspalvelujärjestelmät ovat uudelleen organisoitumassa. Naisten voimavaraohjelma tukee yhteiskunnallista muutosta, sillä se tukee naisten yrittäjyyttä, työllisyyttä, aluekehitystä ja tasa-arvoa.

Toistakymmentä naisten resurssikeskusta eri puolilla Suomea on asemoimassa itseään globaaliin verkostotalouteen. Uusi talous perustuu osaamiseen ja innovaatioihin. Talouden kasvun moottorina ovat tieto- ja viestintäteknologian avulla verkostoituneet mikroyritykset, joiden yhteisenä innovatiivisena kasvualustana naisten resurssikeskukset toimivat. Resurssikeskusten toiminnan tueksi tarvitaan Naisten voimavaraohjelmaa ja perusrahoitusta naisten osaamisen ja innovatiivisuuden kehittämiseksi ja kanavoimiseksi yhteiskunnan hyväksi.

Alueministeri Hannes Manninen käynnisti 11.5.2004 selvitystyön alueellisen resurssikeskusohjelman kehittämissuunnitelmaksi. Se liittyy yrittäjyyden politiikkaohjelmaan naisyrittäjyyden vahvistamiseksi Suomessa. Ministeri Pekkariselle luovutetussa raportissa oli asetettu tavoitteeksi nostaa naisyrittäjyys eurooppalaiselle huipputasolle, 33 %:sta 40 %:iin. Myös ministeri Sinikka Mönkäre on asettanut selvitysmiehen selvittämään vanhemmuuden kustannusten tasavertaista jakojärjestelmää. Tahtotila naisten työllisyyden ja yrittäjyyden edistämiseen näyttää olevan vahva tänä päivänä.

Tähän selvitystyöhön on kiteytetty kentän ääni. Eri naistoimijoiden näkemyksistä, aktiivisuudesta, toimeliaisuudesta, aloitteellisuudesta ja vastuullisuudesta on muodostunut ehdotus Naisten voimavaraohjelmaksi. Selvitystyön käynnistyessä oli eri vaiheessa olevia resurssikeskushankkeita vain muutama. Selvitysvuoden aikana vastaavia hankkeita on jo tusinan verran eri puolilla Suomea. Naisten omalla aloitteellisuudella, sitoutumisella ja motivaatiolla on siten laajempaa yhteiskunnallista merkitystä. Käynnissä olevien resurssikeskushankkeiden kautta naiset esittävät huolensa maaseudun ja kaupunkien kehittymisestä. He ottavat osaa palvelurakenteen uudelleen jäsentymiseen. He kantavat myös huolta omasta sekä perheensä hyvinvoinnista. Suomella ei ole varaa jättää naisten osaamista hyödyntämättä yhteiseksi hyvinvoinniksi – työllisyydeksi ja yrittäjyydeksi.

Haluamme kiittää kaikkia selvitystyön eri vaiheissa tapaamiamme henkilöitä heidän antamistaan konkreettisista ideoista, ajatuksista ja toiveista. Ne avarsivat näkemyksiämme, monipuolistivat selvitystyön sisältöä ja ohjelmaehdotusta. Kiitämme erityisesti ministeriöiden virkamiehiä arvokkaista näkökohdista ja ohjeistuksista. Ne ovat olleet meille selvitystyön tekijöille suuri oppimisen lähde. Ehdotetulla naisten voimavaraohjelmalla voidaan jatkaa tuloksekasta, eri hallintokuntarajat ylittävää yhteistyötä. Sen tavoitteena on toteuttaa resurssikeskusmallia, jossa kaikki tulevat olemaan voittajia.

Helsingissä 15. kesäkuuta 2005

Liisa Horelli

Mirja Erlund

YHTEENVETO

Naisten resurssikeskukset ovat nouseva trendi Euroopassa. Niiden avulla pyritään ennakoimaan tulevaisuuden muutoksia ja tukemaan naisten selviytymistä niin maaseudulla kuin kaupunkialueilla. Euroopan eri puolilla on lähes 500 resurssikeskusta, joista 150 sijaitsee Ruotsissa.

Toukokuussa 2004 käynnistyi alueministeri Hannes Mannisen tilaama selvitystyö alueellisen naisresurssikeskusohjelman kehittämissuunnitelmaksi. Sen tavoitteena oli käynnistää prosessi, joka johtaa naisresurssikeskusten elinvoimaisuuden vahvistamiseen ja ehdotukseen Naisten voimavaraohjelman sisällöksi ja toteuttamissuunnitelmaksi.

Prosessin aikana ilmoittautui ohjelmatyöhön mukaan toistakymmentä, elinkaarensa alkuvaiheissa olevaa naisten voimaverkostoa tai resurssikeskusta eri puolilta Suomea. Naisten resurssikeskuksella tarkoitetaan paikallisella, alueellisella/seudullisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla toimivaa osaamisverkostoa, joka koostuu alueen erilaisista ja keskeisistä naistoimijoista. NRK:lla on ainakin yksi fyysinen kohtaustapaikka monimuotoista toimintaa varten sekä palkattu koordinaattori. NRK:n toiminta keskittyy kolmen pilarin ympärille, jotka ovat naisten yrittäjyys ja työllisyys, naisten osallistuminen aluekehitykseen sekä tasa-arvon edistäminen. Niiden vahvuutena on voimavaraverkostojen moniulotteinen, mutta integroitu ote naisten arjen tukemiseen. Naisten osaamisen ja toiminnan välittömän tukemisen ohella ne rakentavat ja ylläpitävät suotuisaa palvelurakenteen- ja innovaatioympäristöä tuottaessaan työllisyyttä, uusia aloittavia yrityksiä, kehittyviä ja kansainvälistyviä yrityksiä sekä alueen sosiaalista ja kulttuurista pääomaa.

Olemassa olevien resurssikeskusten ongelmina ovat verkostojen ja niitä koskevan tiedon hajautisuus, koordinoimattomuus, projektirahoituksen luonteesta johtuvan pitkäkestoisen perusrahoituksen, nk. katalysaattorirahan puute. Ongelmista aiheutuu päällekkäisyyttä ja resurssien käyttämistä perusasioiden hoitamiseen, jolloin toimintaa leimaa epävarmuus ja byrokraattisuus ja siten tulokset saattavat jäädä heikommalle tasolle. Resurssikeskusten kehittyminen, innovointikyky sekä myös kansainvälisten suhteiden toimivuus riippuvat toimintaa tukevasta perusrahoituksesta sekä verkostoja koordinoivasta organisaatiosta.

Koska muutosten hallintaan tähtäävät yleiset toimet Suomessa eivät tunnista, eivätkä tue naisten alueellisia voimavaraverkostoja ja -keskuksia, alueiden naisten tarpeista kumpuaa yhteiskunnallinen vaatimus laatia erityisohjelma. Tämän ohjelman tulee integroida nyt hajallaan olevat, mutta toisiaan tukevat hallituksen ohjelma-asiakirjat; suuren osan Yrittäjyyspoliittisen ohjelman naisyrittäjyyttä koskevista toimenpiteistä, Maaseudun naisten toimintaohjelman ja Tasa-arvo-ohjelman ehdotuksista.

Selvitystyön tuloksena syntyi *Naisten voimavaraohjelmaehdotus (NAVARA)*. Sen päämääränä on vastata ennakoidusti tulevaisuuden muuttuviin tarpeisiin ja tukea erityisesti alueellisten naisten yrittäjyyteen, aluekehitykseen ja tasa-arvon valtavirtaistamiseen liittyvää toimintaa, jotta siitä jalostuisi monitasoista sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa. Ohjelma tarjoaa tasa-arvoa edistävän yhteistyöfoorumin, ponnahduslautan sosiaalisten innovaatioiden tuotteistamiselle sekä mahdollisuuden uuden muotoisen palvelurakenteen räätälöimiseen paikallisella, alueellisella, kansallisella sekä myös kansainvälisellä tasolla.

Ohjelman organisoinnin ja toteutuksen ehdotetaan tapahtuvan kahdessa vaiheessa.

I vaihe - välivaihe vuosina 2005–2006

1. Alueellisen NRK:n organisoituminen

a) Tuetaan voimavaraverkostoja tai jo perustettuja resurssikeskuksia Maakunnan liittojen, TE-keskusten, Seudullisten ja kunnallisten kehittämissyhtiöiden, Uusyrityskeskusten yhteistyösopimuksin sekä näiden tahojen myöntämien hanke- tai toimintaympäristörahoitusten avulla

2. Kansallisen tason organisoituminen

b) Perustetaan Suomen naisresurssikeskukset ry (SNRK) valtakunnallisten naisjärjestöjen ja naisten toiminnan edistämisestä kiinnostuneiden yhteisöjen toimesta

c) Asetetaan KTM:n naisryrittäjyyden edistämisyöryhmän ehdottaman toimenpide-ehdotuksen mukainen selvityshenkilö, ajalle 1.9.2005 – 31.12.2006. Selvityshenkilön päätehtävänä on:

- edesauttaa naisten voimavarojen käyttöön ottoa yhteiskunnallisen rakennemuutoksen aikana
- jatkoselvittää ja työstää naisryrittäjyysraportin toimenpide-ehdotukset alueelliseksi yrittäjyydeksi ja työllisyydeksi
- integroida hajallaan olevat naisten toimintaa tukevat toimenpide-ehdotukset yhteistyössä Suomen naisresurssikeskukset ry:n (SNRK:n) kanssa
- sisällyttää naisnäkökulma seuraavan rakennerahastokauden ohjelmiin sekä
- valmistella Voimavaraohjelman sisällyttäminen seuraavaan hallitusohjelmaan.

Naisten resurssikeskusten kehittymistä ja vaikuttavuutta arvioivat Hallituksen Tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmä (STM, 2005, 20), Yrittäjyyspoliittinen ohjelma, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmä sekä perustettava SNRK ry.

II vaihe – ohjelmavaihe vuosina 2007–2013

Naisten voimavaraohjelma vuosille 2007–2013 on sisäasiainministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön sekä työministeriön *määräaikainen (2007–2013) yhteishanke*. Sitä ohjaa sisäasiainministeriön asettama *kansallinen ohjelmatyöryhmä*. Ohjelman valtakunnallisena koordinaattorina toimii Suomen naisresurssikeskukset ry (SNRK). SNRK:n tehtävänä on:

- kehittää ja yhtenäistää kansallista toimintamallia
- koordinoita ja tukea alueellisten ja paikallisten voimavaraverkostojen kehittymistä ja keskinäistä yhteistyötä
- laatia alueellisten naisten resurssikeskusten laatukriteerit
- ylläpitää ja solmia uusia kansainvälisiä kontakteja sekä
- levittää hyviä esimerkkejä.

Naisten voimavaraohjelman toiminta- ja hallintamalliksi ehdotetaan Aluekeskusohjelma -mallia. Alueellisina operaattoreina toimivat kilpailutetut ja kriteerit täyttävät alueelliset naisten resurssikeskukset. Ohjelman kansalliseksi perusrahoitukseksi ehdotetaan valtion budjettirahaa vuosille 2007–2013 4,8 miljoonaa euroa. Sen lisäksi tarvitaan alueitten omaa kunnallista sekä yksityistä rahoitusta. Voimavaraohjelman avulla kymmenelle laatukriteerit täyttävälle alueelliselle resurssikeskukselle myönnetään hakemuksella 70.000 euroa/vuosi kuuden vuoden ajalle. Lisäksi Suomen naisresurssikeskukset ry:lle, joka koordinoi kansallista ohjelmaa ja huolehtii kansainvälisistä suhteista, ohjelma sisältää 100.000 euroa/vuosi yhteensä kuuden vuoden ajan.

1 SELVITYSTYÖN TAUSTA JA TAVOITE

Euroopan eri puolilla edistetään naisyrittäjyyttä sekä naisten osallistumista rakennepoliittiseen kehittämiseen tukemalla alueellisia resurssikeskuksia ja näiden välisiä verkostoja. Naisten alueelliset resurssikeskukset (NRK:t) ovat pienimuotoisia ruohonjuuritason osaamiskeskuksia, jotka tähtäävät naisten erityislaadun huomioon ottamiseen ja tukemiseen yrittäjyydessä, alueellisessa kehittämisessä ja tasa-arvon edistämässä.

NRK:t ovat osoittautuneet tarpeellisiksi kahdesta syystä. Toisaalta naisten piilossa oleva osaamispotentiali ei tule näkyviin ilman koordinoitua verkostotukea. Naisten yrittäjyys kaipaakin tukea erityisesti yritysintentioiden kehittymis- ja kypsymisvaiheessa. Naisyrittäjien todellisuus ja arvostukset ovat tutkimusten mukaan erilaiset kuin miesten (vrt. Kyrö, 2004). Naiset toimivat perinteisesti palvelusektorilla, usein hoitotoimen, kädentaitojen tai kulttuurin aloilla. Naisten alat eivät pääse osallisiksi hautomotuista tai tiede- ja teknologiakeskuksista, eikä niitä tueta tai rahoiteta yhteiskunnallisesti. Nykyiset neuvontapalveluja tarjoavat organisaatiot eivät myöskään ota riittävästi huomioon naisten erityistarpeita. Näitä ovat mm. perheeseen liittyvät tehtävät, jotka vievät varsinkin nuorilta naisilta mahdollisuuksia antautua yrittäjyyteen. Naisyrittäjät perustavat yrityksiä muita naisia työllistävälle alolle, jolloin äitiyslomat, sairaiden lasten hoitaminen ja vastuu perheen hyvinvoinnista lisäävät välillisesti naisyrittäjien haavoittuvuutta (Naisyrittäjyyden edistämisyöryhmä, 2005). Työn ja perheen yhteensovittaminen on ongelmallista, mikä vaikuttaa naisten yrittäjyyshalukkuuteen, yritysten mahdolliseen kasvuun sekä myös työllistymiseen.

Toisaalta toiminnassa olevat kotimaiset ja ulkomaiset resurssikeskukset Euroopassa ovat osoittaneet, että NRK:t tuottavat mitä erilaisimpia sosiaalisia innovaatioita. Niiden levittämistä edistävät resurssikeskusten väliset tiheät kansainväliset suhteet (Catasta, 2004). Ruotsissa on 150 keskuksen muodostama resurssikeskusverkosto. Pohjois-Italiassa, Ranskassa ja Espanjassa resurssikeskuksia perustetaan julkisen rahoituksen, ennen kaikkea valtion ja maakuntien tuemina. Iso-Britanniassa on kauppa- ja teollisuusministeriö tukenut äskettäin usealla miljoonalla punnalla resurssikeskusten perustamista. Suomi on, muutamista hyvistä esimerkeistä huolimatta, kokonaisuutena jäljessä muista maista, vaikka tarpeet keskusten palveluille ovat Suomesakin suuret. Maassamme on runsaasti sekä naisten potentiaalista kiinnostuneita kumppaneita että naisten voimaverkostoja (ks. Liitteet 1 ja 2).

Eri maissa toimivat NRK:t rakentavat eurooppalaista yhteistyötä kansainvälisten EU-projektien avulla. Projekteissa keskitytään yrityskontaktien luomiseen, hyvien esimerkkien levittämiseen, markkina-alueiden laajentamiseen, kulttuurien vaihtoon sekä tasa-arvokehitykseen projekteissa mukana olevien maitten kesken. Suomella ei olisi varaa jäädä sivuun näistä monikansallisista yhteistyöhankkeista, joiden avulla suomalaisten naisten osaaminen, luovuus ja innovatiivisuus pidetään eurooppalaisen kehityksen mukana ja jopa edelläkävijänä luomalla uusia kansainvälisiä mahdollisuuksia suomalaisten naisten osaamiselle.

Voidaan siis todeta, että on olemassa yhteiskunnallinen tilaus naisten voimavaraverkostojen ja resurssikeskusten tukemiselle. Suomessa ongelmana on kuitenkin resurssikeskustoiminnan perusrahoituksen puute. Toimintaa käynnistetään ja ylläpidetään lyhytaikaisella projektirahoituksella, joka ei kata laajempaa yleishyödyllistä kehittämistä eikä verkostojen ja hankkeiden koordinoitua. Samalla estyy hyvien käytäntöjen levittäminen eri keskusten välillä.

Sisäasiainministeriö on tilannut alueministeri Hannes Mannisen pyynnöstä selvitystyön alueellisen naisresurssikeskusohjelman kehittämissuunnitelmaksi. Sen tavoitteena on

a) käynnistää prosessi, joka johtaa naisresurssikeskusten elinvoimaisuuden vahvistamiseen ja kansallisen kattavuuden kasvattamiseen eurooppalaiselle tasolle

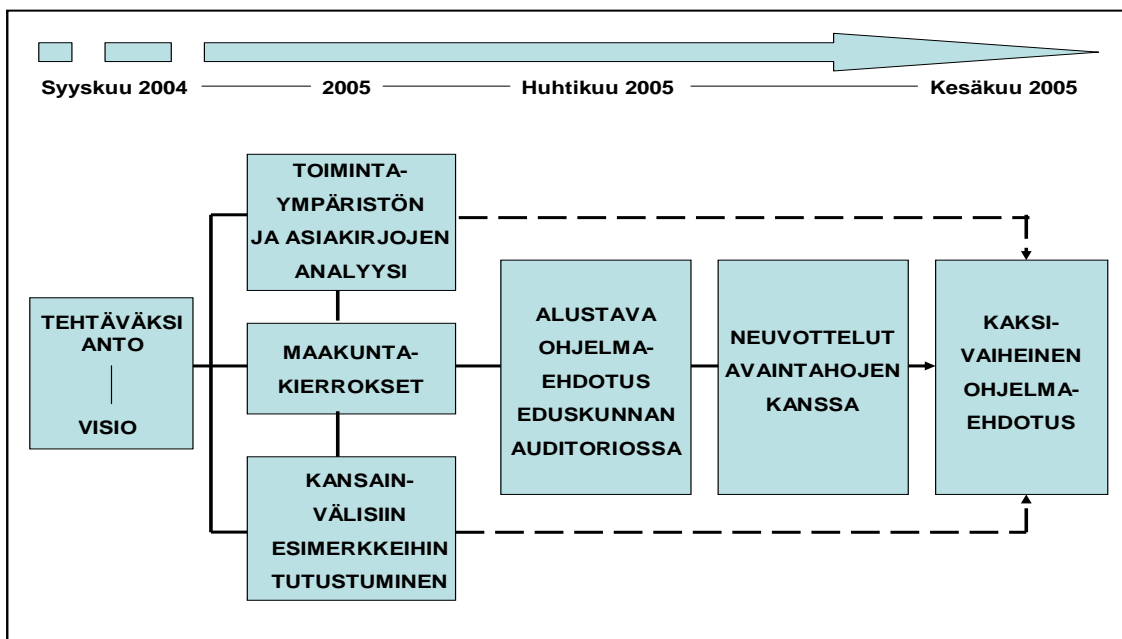
b) tuottaa ehdotus alueellisen naisresurssikeskusohjelman sisällöksi ja toteuttamissuunnitelmaksi, jonka tuloksena kymmenkunta maa- tai seutukuntaa voi alkaa toteuttaa ohjelmaa.

Tässä raportissa selostetaan ensin NRK-prosessin strategiaa, metodiikkaa ja toteutusta sekä selvitystyön tuloksia. Lopuksi tehdään kaksiosainen ehdotus Naisten voimavaraohjelman sisällyksi ja toteuttamiseksi.

2 NAISTEN RESURSSIKESKUSPROSESSIN STRATEGIA, METODIIKKA JA TOTEUTUS

Suomessa eletään suurten muutosten aikaa. Suuri osa teollisista työpaikoista on siirtymässä Aasiaan. Kansalaisten keskuudessa vallitsee epätietoisuus tulevaisuudesta. Talousmallimme on Skurnikin (2005) mukaan muuttunut hallitsemattomasti komentotaloudesta globaalikilpailun ja kansallisen yhteistyön kaksinapaiseksi talousmalliksi. Kilpailun ja yhteistyön välisen tasapainon löytäminen edellyttää institutionaalisia järjestelyjä, kuten lainsäädännön, organisaatioiden sekä erilaisten virallisten ja epävirallisten toimintamallien sopeuttamista muuttuneeseen tilanteeseen. Palvelu- ja kuntarakennetta ollaankin jäsentämässä uudelleen. Samoin ollaan järjestämässä uudelleen julkisia yritystukia. *Herää kysymys, mikä on naisten voimavaraverkostojen ja resurssikeskusten asema ja rooli muuttuneessa tilanteessa? Millaisella ohjelmalla ja toteuttamismallilla on mahdollista tukea naisten toimintaa ja potentiaalia?*

Pystyäksemme vastaamaan em. kysymyksiin, valitsimme kuvassa 1 näkyvän strategian ja toteutustavan.

Kuva 1. Selvitystyön asetelma, strategia ja toteutus.

Selvitystyö alkoi virallisesti toukokuussa 2004 ja päättyi toukokuussa 2005. Strategiamme perustui visioon naisten voimavaroja tukevasta ohjelmasta sekä näkemykseen verkostomaisesta oppivasta kehittämisestä ja juurruttamisen menetelmistä toteutuskeinoina (Horelli & Saari, 2002; Horelli, 2003). Niiden avulla pyritään samanaikaisesti sekä analysoimaan kansallista ja kansainvälistä toimintaympäristöä että mobilisoimaan verkostoon toimijoita ja solmimaan kumppanuuksia pyrittäessä vision mahdollistavaan lopputulokseen. Analysoimme alan kirjallisuutta sekä aiheeseen liittyviä asiakirjoja ja ohjelmia.

Järjestimme kahdeksan maakuntakierrosta, joissa pidimme erilaisia sidosryhmä- ja neuvottelutilaisuuksia.¹ Maakuntakierroksilla pyrimme selvittämään toisaalta naisverkostojen halukkuutta perustaa resurssikeskuksia, toisaalta maakunnan tahtotilan, ts. saada selville missä määrin maakunnan edustajat – maakunnan liitto, TE-keskus, elinkeinojen kehittämissyhtiöt tai kunnat – ovat valmiita tukemaan naisten toimintaa.

Teimme myös naistoimijoiden kanssa tutustumismatkan Ruotsin resurssikeskuksiin Nyköpingissä ja Tukholmassa. Osallistuimme kansainvälisten resurssikeskusverkostojen tilaisuuksiin Pariisissa ja Englannissa.

Ensimmäisen alustavan ehdotuksen esitimme kollektiivisesti pohdittavaksi Eduskunnan Naisyrittäjyyden tukiverkoston ja Yrittäjänäisten Keskusliitto ry:n kokoon kutsumassa tilaisuudessa Eduskunnan auditoriossa (13.4.2005). Performanssin värittämään tilaisuuteen kokoontui toista sataa naista ja miestä ottamaan kantaa ohjelmaehdotukseen ja sen tarpeellisuuteen. Telesia Soneran järjestämässä, SME-viestien avulla tapahtuvassa äänestyksessä (74 viestiä) alustava ehdotus oli 81 % mielestä toimiva tai pientä hiomista vailla, 9 % kaipasi korjauksia ja 9 % mielestä koko ehdotus oli tarpeeton. Viesteissä kannatettiin laajapohjaista ja kestäväää perusrahoitusta, jossa kaikki ministeriöt ja alueiden organisaatiot olisivat mukana. Muutaman resurssikeskuksen tukemisen sijasta pidettiin tärkeänä, että perusrahoitusta myönnettäisiin vähintään kymmenelle kriteerit täyttävälle verkostolle, pääkaupunkiseutu mukaan lukien. Toisaalta ehdotettua 70.000 euroa / resurssikeskus pidettiin pienehkönä.

Myös eri ministeriöiden, TM:n, KTM:n, MMM:n, STM:n ja SM:n tahtotila tuotiin esille. Hyvää tahtoa oli, mutta lisäneuvotteluja kaivattiin.

Tilaisuuden jälkeen jatkoimme tapaamisia ja neuvotteluja eri osapuolten kanssa². Kesäkuun 15. luovutimme Naisten voimavaraohjelmaa koskevan ehdotuksen alueministeri Hannes Manniselle.

3 NAISTEN RESURSSIKESKUKSIA KOSKEVAN SELVITYSTYÖN TULOKSET

Tehtävänäimme oli käynnistää prosessi, joka johtaa sekä naisten resurssikeskusten (NRK) elinvoimaisuuden vahvistamiseen että voimavaraverkostoja koskevan ohjelmaehdotuksen tekemiseen.

¹ Alueellisia tilaisuuksia tai neuvotteluja järjestettiin Joensuussa, Kajaanissa, Kokkolassa, Oulussa, Piekämäellä, Salossa, Tampereella ja Varkaudessa.

² Tapasimme seuraavat henkilöt: Leena Salmensaari ja Leena Ruusuvoori (Naisyrittäjien keskusliitto ry), Jaana Nuottanen (NYTKIS ry), Helena Aaltonen (Kainuun liitto), Tarja Cronberg, Anne Huotari ja Leena Harkimo (Eduskunta), Alpo Jokelainen (Kainuun TE-keskus), Raimo Luoma ja Markus Sovala (Yrittäjyyspoliittinen ohjelma), Ahti Avikainen (TM), Kyösti Jääskeläinen (Tekel, Oske-ohjelma), Jarmo Vaittinen, Sirpa Karjalainen (MMM), Arto Koski (Palvelu- ja rakenneselvitys, SM), Leila Kostiainen, Hannele Varsa, Tarja Heinilä-Hannikainen, Päivi Ylitalo, Pirkko Kiviaho ja Hanna Onwen (STM, Tasa-arvoneuvosto ja Tasa-arvovoyksikkö), Liisa Niilola, Sanna Lento-Kemppi, Eeva Nurmi ja Tarja Jutila (Maa- ja Kotitalousnaiset ry), Ritva Nyberg (Naisyrittäjyyskeskus ry), Ilona Wessman (Yrityspalvelu Enter), Hannes Manninen, Antti Mykkänen, Ritva Viljanen, Kaisa-Leena Lintilä, Annamari Asikainen ja Tuula Manelius (SM), Mauri Pekkarinen, Anssi Paasivirta, Jyrki Järvihaavisto ja Sirpa Alitalo (KTM), Leena Heiskanen (SM:n FEM-hanke), Paula Viertola-Jern (MTK), Heikki Kärkkäinen (Pohjois-Karjalan Uusyrityskeskus ry), Pentti Hyttinen ja Sisko Kaarto (Pohjois-Karjalan liitto), Pauli Heiskanen (Pohjois-Karjalan TE-keskus), Keijo Mutanen (Josek Oy), Margita Lukkarinen ja Virpi Sorvisto (Kokkolan Naisten talo OK), Matti Lönnroos (Keski-Savon Kehittämissyhtiö Oy), Piia Puotinen ja Armi Nissinen (Helemet - Keski-Savon naisten resurssikeskus), Liisa Pyhäjärvi (Karellikeskus Oy), Raili Viljanen ja Inkeri Väisänen (Hämeenlinnan NRK-hanke), Leila Helaakoski (Pohjois-Pohjanmaan TE-keskus), Leena Teräs, Mervi Heikkinen, Anu Kangas, Sirpa Tulimaa ja Ritva Viljakainen, (Oulun seudun voimavarakeskushanke), Terttu Väänänen (Pohjois-Pohjanmaan liitto), Miariikka Heikkinen (Kajaanin Yrittäjänaiset), Marja-Leena Haataja (Women IT-hanke), Sirpa Polo ja Pia Wahlberg (Maaseudun naisteemaryhmä).

Toteuttamisstrategiamme mukaisesti (Kuva 1) selostamme ensin toimintaympäristön ja asiakirjojen analyysin tuloksia, toiseksi mobilisointikierrosten aikana tapahtuneita muutoksia naisten verkottumisessa ja kolmanneksi kansainvälisten esimerkkien antamia opetuksia. Neuvottelut avaintoimijoiden kanssa johtivat ohjelmaehdotukseen, joka esitellään seuraavassa luvussa.

3.1 Naisten voimavaraverkostot muuttuvassa toimintaympäristössä

Toimintaympäristön muutos merkitsee ennen kaikkea sitä, että työn tulevaisuus laajassa merkityksessä tulee aiheuttamaan seuraamuksia niin työn sisällölle ja vaatimuksille, työn tekemisen organisoinnille (työpaikoille ja -ajoille), kuin itse työntekijöillekin, mikä puolestaan heijastuu ihmisten arkeen (Ojala & Järn, 2005). Tulevaisuuden työ Suomessa tulee olemaan toisaalta erittäin osaamisintensiivistä asiantuntijatyötä ja sen toteuttamista, toisaalta palveluihin ja hoivaan liittyvää, arjen selviytymistä tukevaa työtä. Naiset vastaavat nykyisin 70 % yksityisten palveluiden ja yli 80 % julkisten palveluiden tuottamisesta. Ruotsalaisten tutkimusten mukaan (Eklund ym. 2004; Länsstyrelsen, 2004) naiset huolehtivat jo nyt lupaavista, uusista kilpailukykyisistä toiminta-aloista, kuten lasten leikkiin, oppimiseen ja kehitykseen sekä vaihtoehtoiseen terveydenhoitoon liittyvistä palveluklustereista.

Tulevaisuuden työntekijät tulevat jakautumaan huippuosajiin, osaaviin toteuttajiin sekä arjen apureihin (vrt. Ojala & Järn, 2005). Kaikilta työntekijöiltä tullaan kuitenkin edellyttämään innovatiivista ja luovaa otetta. Työtä tulee olemaan tarjolla vain, jos siitä on odotettavissa hyötyä, josta joku on valmis maksamaan. Matti Salmenperän (HS, 2005) mukaan hyöty näkyy ongelmien ratkaisuna käytännössä. Itse asiassa luovuus on käytännön ongelmien ratkaisemista kaikilla tekemisen tasoilla. Siten ainoan turvan muuttuvassa tilanteessa ja epävarmoissa työsuhteissa tarjoaa työntekijöiden oma osaaminen ja sen avulla työllistyminen ja työllistäminen.

Naisten resurssikeskukset tarjoavat areenan, jolla voidaan kokonaisvaltaisesti tukea, ylläpitää ja jalostaa naisten osaamista. NRK:t voivat poistaa esteitä luovuuden tieltä ja rakentaa edellytyksiä hyvälle elämälle niin työelämässä kuin sen ulkopuolellakin. Tämä tapahtuu kehittämällä parempia ”yhteistoiminta- ja selviytymisreseptejä” sekä osallistamalla myös lähialueurakenteen uudistamiseen (vrt. Karell – malliksi maailmalle ja Puotiska – yrittäjän sijaispalvelumalli -konseptit; help deskit ja service platformit; perhe- ja lähialuekeskukset; vrt. Kuva 6).

Suomessa on joukko erilaisia toimintaympäristön hallintaan tähtääviä instrumentteja, kuten EU:n rakennepoliittiset, maakuntien kehittämis-, osaamis- ja aluekeskushjelmat. Ne mahdollistavat myös naisten osallistumisen aluekehitykseen ja yrittämiseen. Arvioiden mukaan yli puolet ohjelmien toimenpidekokonaisuuksista on sukupuolineutraaleja, jolloin ne eivät tue naisten osallistumismahdollisuuksia. Niinpä sukupuolisensitiivisiä hankkeita on reilusti alle puolet ja naisille suunnattuja erityishankkeita alle 10 % (Horelli ym. 2003; Kumpulainen ym. 2004). Sen sijaan aluekeskushjelman (AKO) strateginen lähestymistapa sekä verkostomainen johtamis- ja toteuttamismalli kevyempänä versiona vaikuttavat olevan siirrettävissä naisten voimavaraverkostoja tukevan ohjelman malliksi.

NRK:n kannalta merkittävä asiakirja on *Suomalaiset yrityspalvelut -työryhmän loppuraportti* (Paasivirta, 2005). Siinä pyritään pikemminkin yhdistämään olemassa olevat tuet, palvelut ja yksiköt yhdeksi verkostomaiseksi kokonaisuudeksi kuin lisäämään uusia toimijoita ja yksiköitä. Se merkitsee, että naisten resurssikeskusten on profiloitettava omaksi brändikseen. Se antaa mahdollisuuden NRK:lle tulla näkyviin naisasiakaslähtöisinä ja myös välitystehtäviin pystyvinä alueellisina toimijoina. On myös löydettävä strategiset kumppanuudet, joiden kanssa NRK:t voivat neuvotella löytääkseen kaikkia osapuolia tyydyttävän ja hyödyttävän aseman alueellisessa ja kansallisessa kokonaisuudessa.

Myös *Kunta- ja palvelurakennemuudistushanke* tulee muuttamaan toimintaympäristöä ratkaisevasti (vrt. myös Lehto, 2005). Hankkeen lähtökohtana on eritasoisten palvelujen tarpeen ja volyymin määrittäminen tulevaisuuden Suomessa. Ratkaisumallit valitaan sen jälkeen kun palvelujen määrää ja yhdistelmiä on tarkasteltu kuntien rakenteellisten toimintaedellytysten valossa. Viimeksi mainitut ovat Kosken (2005) mukaan kuntien tehtävät, rahoitus, organisointi, yhteistoimintajärjestelmät sekä aluejaot. On kuitenkin ilmeistä, että määrällisesti suurten palvelupiirien sisällä on tilaa monimuotoisille palveluinnovaatioille ja arjen yhdistelmäpalveluille, mm. lähipalveluverkostoille, jotka ovat NRK:n keskeistä toimialaa (Kuva 6).

Edellä kuvatuissa muutoksen hallintaan tähtäävissä pyrkimyksissä näytävät naisten panos ja potentiaali jäävän varsin näkymättömiksi. Sen vuoksi onkin laadittu välittömästi naisten asemaa kohentavia asiakirjoja, kuten *Maaseudun naisten toimintaohjelma* (Asikainen, 2004), *Naisyrittäjyyttä koskevat toimenpide-ehdotukset* (KTM, 2005) sekä *Hallituksen tasa-arvo-ohjelma* (STM, 2005).

Maaseudulla vallitsee naisvaje, mikä ainakin osittain johtuu naisia huonosti tukevista rakenteista. Niinpä *Maaseudun naisten toimintaohjelman* tavoitteena on edistää naisten mahdollisuuksia asua maaseudulla, tehdä työtä ja ansaita toimeentulonsa sekä perustaa perhe. Sen avulla tuetaan alueellisten toimijoiden mahdollisuuksia toteuttaa omaa visiota hyvästä maaseudusta. Toimintaohjelman keskeiset teemat ovat maaseutupolitiikka ja ohjelmatyö, työllisyys ja yrittäjyys, sekä tasa-arvon valtavirtaistaminen erityisesti koulutukseen, työelämään, hallintoon ja alueiden kehittämiseen. Ohjelmassa, joka on koottu vuorovaikutuksessa Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän ohella Maaseudun naisteemaryhmän ja alueilla olevien lukuisten naisverkostojen kanssa (Asikainen, 2004,16), on annettu tärkeä rooli myös Naisten resurssikeskuksille. Toimenpide-ehdotukset liittyvät naisten mahdollisuuksiin osallistua ohjelmatyöhön ja alueiden kehittämiseen (verkostojen tukemista, tasa-arvohankkeita ja -koulutusta), naisten työllisyyden ja yrittäjyyden edistämiseen (verkostoluotot, neuvonta, resurssikeskukset) sekä tasa-arvon edistämiseen myös maaseutua koskevassa tutkimuksessa. Siten Maaseudun naisten toimintaohjelmassa esiintyvät NRK:lle ominaiset kolme pilaria: naisten yrittäjyys ja työllisyys, aluekehitys sekä tasa-arvon edistäminen.

Naisyrittäjyyden edistämisyöryhmän (KTM, 2005) tekemät *naisyrittäjyyttä koskevat toimenpide-ehdotukset* liittyvät osin muihin hallituksen yrittäjyyden politiikkaohjelman hankkeisiin (sosiaaliturva-, kasvuyritys-, yrittäjyyskasvatus- ja tulevaisuustyöryhmien työhön), mutta myös NRK:ta koskevaan selvitystyöhön. Naisyrittäjyys-selvityksen lähtökohtana on samanaikainen naisyrittäjyyden edistäminen, työllisyyden parantaminen ja tasa-arvon edistäminen. Toimenpide-ehdotukset koskevat naisyrittäjyyden edellytysten vahvistamista (sosiaaliturvaa sekä yrittäjyyden ja perhe-elämän yhteensovittamista), rahoitusta ja osaamista (palvelualoille oma pääomasijoitusrahasto, kasvupotentiaalia omaavien palvelualojen kartoitus ja yrityshautomot), neuvonta, valmennus ja tiedotus (NRK:n vahvistaminen, mentorointimallit, naisyrittäjyysportaali) sekä tutkimus ja tilastointi. Toimenpiteet on tarkoitus valmistella ja toteuttaa yrittäjyyden politiikkaohjelman puitteissa vuonna 2005 resurssoitavan selvitystyön (selvityshenkilön) avulla sekä käynnistämällä Kansallinen Naisyrittäjyyden Edistämishanke. Tuleva selvityshenkilö voisi toimia myös NRK:ta käsittelevän ohjelman jatkotyötä koskevana selvittelijänä.

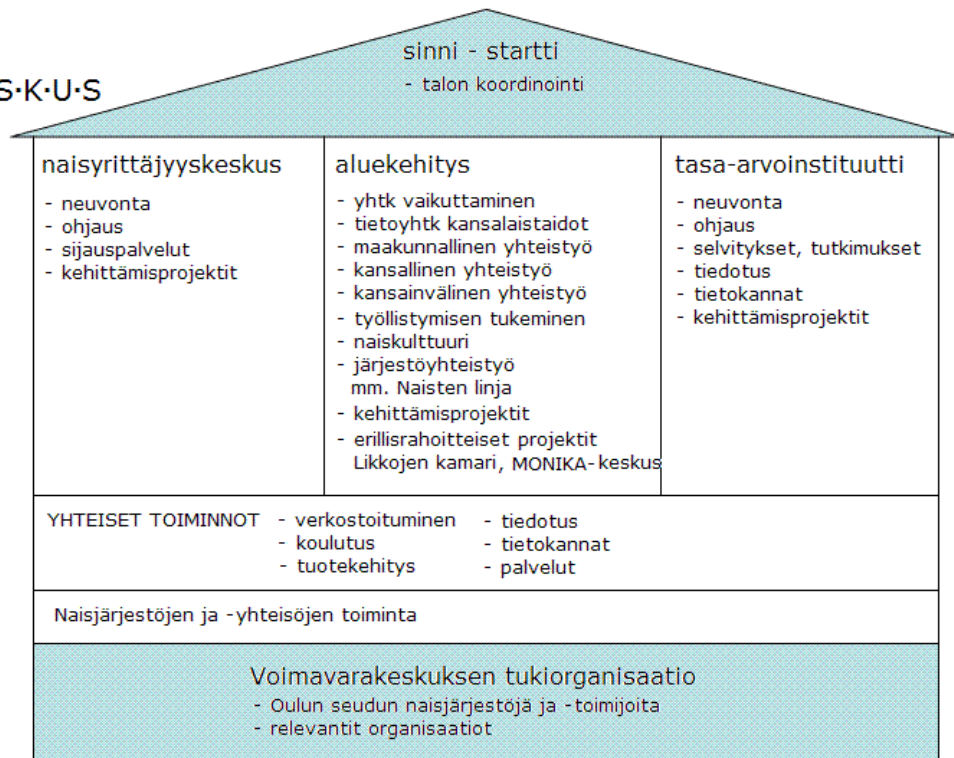
Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007 (STM, 2005) on laaja kokonaisuus. Siinä esitetyistä toimenpiteistä ovat läheisiä tämän selvityksen kannalta erityisesti tasa-arvon edistäminen työelämässä, työn ja perheen yhteensovittamisen helpottaminen, naisten määrän lisääminen taoudellisessa ja poliittisessa päätöksenteossa, eriytyneiden työmarkkinoiden lieventäminen, naisiin kohdistuvan välivallan vähentäminen, sekä tasa-arvon edistäminen alueellisessa kehityksessä ja kansainvälisessä yhteistyössä.

Naisten resurssikeskukset on mainittu kohdassa, jossa käsitellään naisyrityksyyden tukemista: "Alueellista naisten toimintaa ja yritystä tuetaan resurssikeskusten toiminnalla, joka erityisesti alkuvaiheessa täydentää TE-keskusten neuvontapalveluja" (STM, 2005, 20). Erityisen merkittävää on, että Tasa-arvo-ohjelman, eri ministeriöistä koostuvan seurantaryhmän on seurattava ohjelman toteutumista ja valtavirtaistamisen kehittymistä. Siten em. ryhmä voinee toimia myös NRK:ta koskevan ohjelman eräänä seurantaryhmänä.

3.2 Naisten voimavaraverkostojen ja resurssikeskusten esiintulo

Selvitystyön aikana kannustimme maakuntakierrosten, keskustelujen ja neuvottelujen avulla naisverkostoja tulemaan esiin ja ilmoittautumaan NRK:ta koskevaan ohjelmatyöhön. Vuonna 2004 tiedossamme oli vain kolme toimivaa Naisten resurssikeskusta – Kokkolan naisten talo, Pohjois-Karjalan Karellikeskus sekä Iisalmen naisten talo (myös Naisyrityksyykeskus täyttää resurssikeskuksen kriteerit, mutta ei tunnustaudu sellaiseksi). Selvitystyön aikana astui esiin toistakymmentä voimavaraverkostoa. Liitteeseen 2 on koottu tiedot 14 voimavaraverkostosta tai NRK:sta, jotka vaihtelevat seuraavien ominaisuuksien mukaan:

1. Sijainti: Sijaitsevat eri puolilla maata Lapista pääkaupunkiseudulle sekä Itä-Suomesta Länsi-Suomeen ja Pohjanmaalle
2. Elämänkaari: Ovat elämänkaarensa eri vaiheissa. a) Kartoitusvaiheessa olevia on 5, b) käynnistysvaiheessa 6 ja c) vakiintumisvaiheessa 3. Näiden lisäksi on hankehakemuksia tekeillä Lahden seudulla ja Rovaniemellä. Resurssikeskustoimintaa on ollut Jyväskylässä (Intra), Vaasassa (Naisten resurssikeskus) sekä Pohjois-Savossa (Enrec-hankkeen yhteydessä). Ne eivät ole selviytyneet hankerahoituksen päätyttyä elonjäämiskriisistään (vrt. Saapunki ym. 2004)
3. Tavoitteet: Ovat tavoitteiltaan erilaisia. Yhteisenä nimittäjänä voidaan pitää "kolmen pilarin" tavoittelua, jotka ovat naisten yritystä ja työllisyyden, naisten aluekehitystyöhön osallistumisen sekä tasa-arvon edistämisen tukeminen (vrt. Kuva 2).
4. Hyödynsaajat ja kohderyhmät: Yleensä alueen naiset työttömistä opiskelijoihin ja aktiivisiin yrittäjiin, mutta heitä on myös alueen institutionaaliset toimijat, kuten TE- ja Uusyritykskeskukset sekä kuntien elinkeino-yhtymät
5. Toiminta: Alueen tarpeista lähtevää naisasiakaslähtöistä neuvontaa, koulutusta, mentoointia, tapahtumien järjestämistä, web-sivustojen luomista, taiteen avulla elämysten tuottamista, viestintää ja markkinointia, tuotteiden ja palveluiden myyntiä, työllistämistä, naisten talojen perustamista, hankkeiden toteuttamista, alueen suunnitteluun ja päätöksentekoon osallistumista, mallien ja konseptien kehittämistä, kansainvälisten suhteiden solmimista, tasa-arvon valtavirtaistamista, tutkimusta ja arviointia
6. Organisaatio: Organisoituminen on kartoitus- ja käynnistysvaiheessa hankkeen ympärillä tapahtuvaa verkostoitumista, myöhemmin järjestäytymistä joko aatteelliseksi yhdistykseksi, osuuskunnaksi tai osakeyhtiöksi, tai toimii osana alueellista organisaatiota
7. Voimavarat: Kartoitus- ja käynnistysvaiheessa voimavarat koostuvat verkoston jäsenistä ja heidän vapaaehtoistyöstään sekä hankerahoituksesta. Vakiintumisvaiheessa olevilla on fyysinen toimipiste ja vetäjä. Rahoitus on edelleen hankkeiden sekä myös joissakin tapauksissa palvelusopimusten varassa
8. Tulokset: Kartoitus- ja käynnistysvaiheen tulokset ovat vielä nupullaan. Vakiintumisvaiheen esimerkit ovat työllistäneet, synnyttäneet yrityksiä sekä rakentaneet alueen inhimillistä sosiaalista ja kulttuurista pääomaa (vrt. Liite 2).

© Mervi Heikkinen, Anu Kangas, Leena Teräs, Sirpa Tulimaa

Kuva 2. Oulun seudun naisten voimavarakeskuksen kaaviokuva ja siinä esiintyvät kolme pilaria.

3.3 Naisten resurssikeskukset esimerkkien valossa: Kokkolan Naisten Talo ja Pohjois-Karjalan Karellikeskus – naisten voimavarakeskus Oy

Oheisena on kuvaus kahdesta erilaisesta resurssikeskuksesta, kymmenen vuotta täyttäneestä Kokkolan naisten talosta sekä viisi vuotta toimineesta Karellikeskuksesta. Toinen on osuuskunta ja toinen on osakeyhtiö.

Osuuskunta Naisten Talo Kokkolan resurssikeskus perustettiin maaliskuussa 1995. Sen perustivat alueen kehittämisestä ja erityisesti naistoiminnan kehittämisestä kiinnostuneet naiset sekä muutamat käsityöläiset. Perustamiseen vaikuttivat seuraavat tekijät:

- **TYÖLLISTÄMINEN** (Käsityöläisten pyrkimykset liittyä yhteen markkinoidakseen omia tuotteitaan ja luodakseen itselleen työtä ja toimeentuloa; syynä oli Kokkolan seudun korkea naistyöttömyys, erityisesti vaatetusteollisuudesta ja pankkialalta työttömiksi jääneiden naisten tarve työllistää itsensä osuuskunnan kautta tai perustamalla omia yrityksiä)
- **VERKOSTOITUMINEN** (Huhtikuussa vuonna 1994 käynnistyi naisten yhteistoiminta, joka huipentui Keski-Pohjanmaan Naiskomission käynnistämiseen. Naiskomissio nosti keski-pohjalaiset naiset esiin. Samalla se tarvitsi koordinoijan verkoston toiminnan pyörittämiseen)
- **VAIKUTTAMINEN** (Keski-Pohjanmaa on tunnetusti hyvin patriarkaalinen maakunta, missä naiset eivät yleensä ole olleet näkyvillä. Naisten talon tapaista organisaatiota tarvittiin, jotta naiset pääsisivät osallistumaan alueen kehittämiseen)
- **TARVE SAADA PROJEKTIORGANISAATIO** (Alueelle tarvittiin projektiorganisaatio, joka pystyi hankkeistamaan ja hallinnoimaan naisverkostossa virinneitä projekti-ideoita)

Naisten Talon visiona on toimia alueen naisten hyvinvointia, työllisyyttä ja toimeentuloa edistävänä organisaationa, joka tuo naisnäkökulmaa paikalliseen ja alueelliseen kehittämistoimintaan ja aktivoi naisia toimimaan yhdessä. Naisten Talo on monien alueellisten naistoimijoiden ja verkostojen yhteinen linkki. Se verkottaa toimijoita, välittää tietoa ja tukee paikallista toimintaa, mutta myös tiedottaa naisten tilanteesta, toiveista ja haaveista, joka koskee paikallista ja alueellista kehittämistä.

Resurssikeskus on tarkoitettu ensisijaisesti alueen naisille, jotka ovat kiinnostuneita itsensä työllistämisestä, naisten työllistämisestä yleensä, hanketoiminnasta ja naisten vaikutusmahdollisuuksien lisäämisestä. Resurssikeskus toimii myös naisnäkökulman asiantuntijaorganisaationa, jotta myös muut alueelliset toimijat voisivat hyödyntää keskusta.

Osuuskunta Naisten Talo toimii nykyisin käytännössä:

- käsityöläisten tuotteiden myynti- ja markkinointiorganisaationa, jolla on toimitilat Kokkolan kaupungin keskustassa*
- työttömien jäsenten palvelujenvuokraajana, lähinnä siivous-, hoiva- ja toimistoalalla*
- hankeorganisaationa, omia hankkeita varten sekä partnereina eurooppalaisissa hankkeissa*
- sosiaalitalouden asiantuntija- ja neuvontaorganisaationa*

Organisaatioltaan Naisten Talo on osuuskunta, jossa on tällä hetkellä 45 osakasta (käsityöläisiä, hoiva- ja toimistoalan ammattilaisia, hankeosaajia sekä erityisesti osuustoiminnan neuvojia ja tukijäseniä). Naisten Talolla on pitkä yhteistyöhistoria Kokkolan kaupungin kanssa ja käytännössä taloudellisia sopimuksia (ostopalvelu) sekä yhteistyösopimuksia (yhteisöllisen toiminnan kehittäminen). Naisten Talo on muun muassa Kokkolan kaupungin kumppanina eurooppalaisessa yhteisötalouden verkostossa – REVESissä. Lisäksi Naisten talo on ollut perustamassa Uusyri-tyskeskus Firmaxin, KOSTin (alueen yhdistysten ja osuuskuntien yhdistyksen). Naisten Talo on myös jäsenenä Osuustoiminnan kehittäjät Coop Finlandissa. Yhteistyö Keski-Pohjanmaan Liiton kanssa on vuosien varrella vahvistunut. Naisten Talo on aktiivisesti mukana myös eurooppalaisissa naisverkostoissa.

Osuuskunta ei saa mitään ulkopuolista rahoitusta, vaan rahoittaa kaikki toimintakulut, mm. vuokran, markkinoilla toimimalla. Toiminnasta saatu voitto sijoitetaan aina yhteiseen osuuskuntaan. Kaikesta toiminnasta, niin käsityötuotteiden myynnistä, työvoiman vuokrauksesta kuin hanketoiminnasta jää osa aina Naisten Talolle. Se sijaitsee Kokkolan keskustassa erittäin hyvällä liikepaikalla. Ensimmäisenä toimintavuotena kaupunki myönsi pienen avustuksen, joka sisälsi mm. puhelinliittymän.

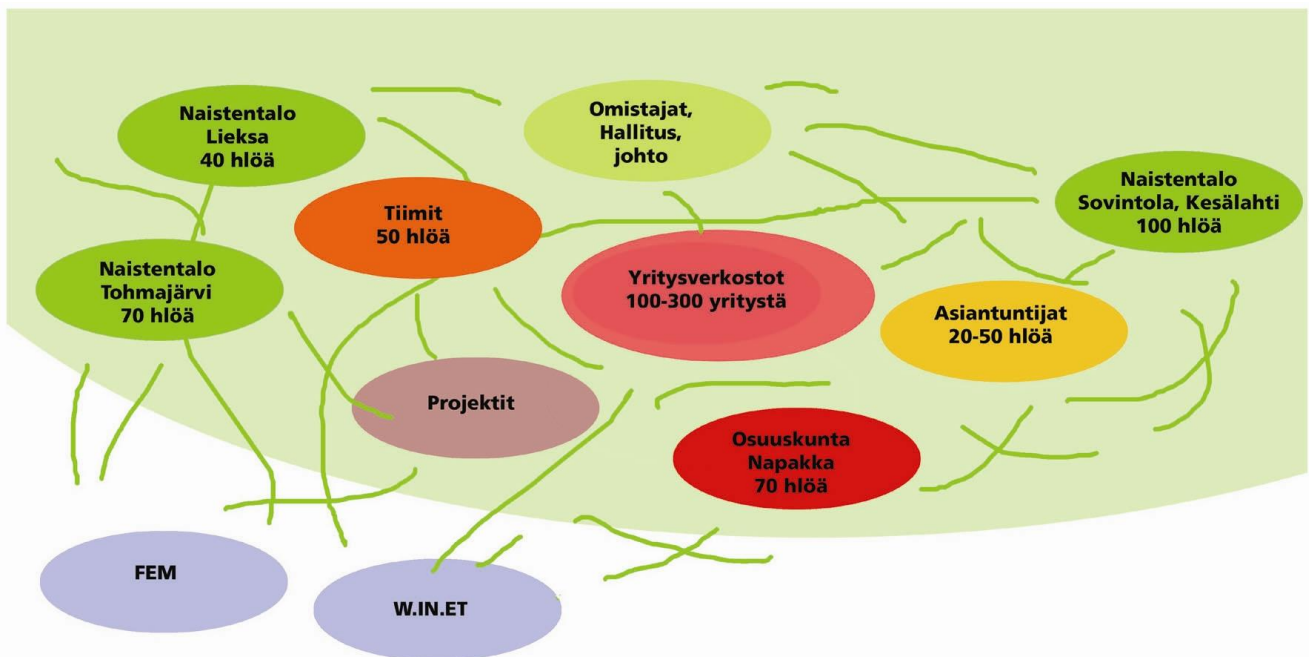
Projektien loppumisen jälkeen (vuonna 2001) ei systemaattista seurantaa yritysten syntymisestä ole enää ollut. Tusinan verran naisyrityksiä on kuitenkin syntynyt Naisten Talon neuvojen myötävaikutuksesta (neuvonta tapahtuu vapaaehtoistyönä vuodesta 2001 lähtien). Myös omaa jäsenistöä on muutama perustanut yrityksen. Työllistymisiä on useita kymmeniä, sekä Naisten Talon oman työnvuokraustoiminnan kautta että avoimille markkinoille työllistyneitä, koska naiset ovat pystyneet käyttämään uutta osaamistaan ja uusia vahvuuksiaan erilaisissa tehtävissä.

Siivousalaan, toimistoalaan sekä hoiva-alaan liittyvä palvelutarjonta on lisääntynyt viime vuosien aikana, mikä muodostaa selkeän tuoteryhmän Naisten Talon toiminnassa. Mallia on siirretty menestyksellä myös muille alueille Suomessa ja Euroopassa. Sosiaalisen ja inhimillisen pääoman lisääntyminen on ollut huikeaa, mutta valitettavasti se on vaikeasti mitattavissa.

Pohjois-Karjalan Karellikeskus – naisten voimavarakeskus Oy:llä on varsin moninainen historia. Pohjois-Karjalan Yrittäjänaiset ry lähti vuonna 1997 mukaan kansainväliseen kumppanuushankkeeseen, joka oli osa EU:n Recite II -ohjelmaa. Sen tavoitteena oli integroida naiset taloudelliseen elämään tukemalla ja linkittämällä naisten alueellisia voimavarakeskuksia. Eri puolilla Eurooppaa onkin syntynyt kolmisenkymmentä toisiinsa enemmän tai vähemmän kytkettyä resurssikeskusta sekä kymmeniä muita kohtauspaiikkoja, jotka odottavat linkittämistä. Pohjois-Karjalan pääsolmu sijaitsee Joensuussa. Muita itsenäisesti, mutta keskenään verkottuneita solmuja ovat Polvijärven Piänkäöntäjien Tulijaistupa, Kesälahden Sovintola sekä Lieksan, Tohmajärven ja Iломantsin naistentalot.

Keväällä 8.3.1999 avattiin Joensuun keskustassa Karellikeskus, naisten voimavarakeskus. Keskukselta muodostui nopeasti erilaisten naisten ja myös miesten kohtaamis-, neuvonta- ja tiedonvälityskeskus. Karellia voidaan pitää esimerkkinä arjen tukirakenteesta, "välitasosta", joka tarjoaa tilan ja tilanteita, joissa jalostaa maakunnan hiljaista tietoa kehittämis- ja yritystoiminnaksi (Horelli & Sotkasiira, 2001). Monitasoiseen verkostointiin pohjautuvan areenan rakentuminen on edesauttanut yhteisöllistä oppimista, mikä puolestaan on synnyttänyt sosiaalista ja kulttuurista pääomaa, siis sosiaalisiin suhteisiin perustuvaa keskinäistä luottamusta sekä jaettuja merkityksiä. Siitä on kehkeytynyt myös paikallisen kehittämisen toimintatapa, jossa yhdistetään "pehmeää ja kovaa" – huolenpitoa ja liiketoimintaa. Tästä taustasta syntyi mm. Karelli -malliksi maailmalle -hanke. Hankkeessa luotiin Pohjois-Karjalaan maakunnallinen verkostoituva tiimiorganisaatiomalli. Kaikille avoimeen verkostomallin luomiseen lähti mukaan noin kaksi sataa aktiivista naista ympäri maakunnan.

Karellin visiona on verkottunut pohjoiskarjalaisten naisten voimavarakeskus, joka on samalla elinkeinopoliittinen palveluorganisaatio. Se ylläpitää alueellaan yrityselämän asiantuntemukseen perustuvaa neuvonantaja- ja vertaistukiverkostoa sekä jakaa yrityselämän tuntemiseen liittyvää ja elämisen myötä syntyneitä osaamista, kokemusta ja yrittämisen arvoja. Voimavarakeskus on vaikuttaja naisyrittäjyyden edistämisessä, tasa-arvon toteutumisessa ja moninaisuuden hyväksymisessä eri työyhteisöissä. Voimavarakeskus toimii paikallisella, alueellisella, valtakunnallisella ja kansainvälisillä markkinoilla (Kuva 3). Siten Karelli on luonut kansainvälistymisen väyliä maakunnan naisyrittäjille.

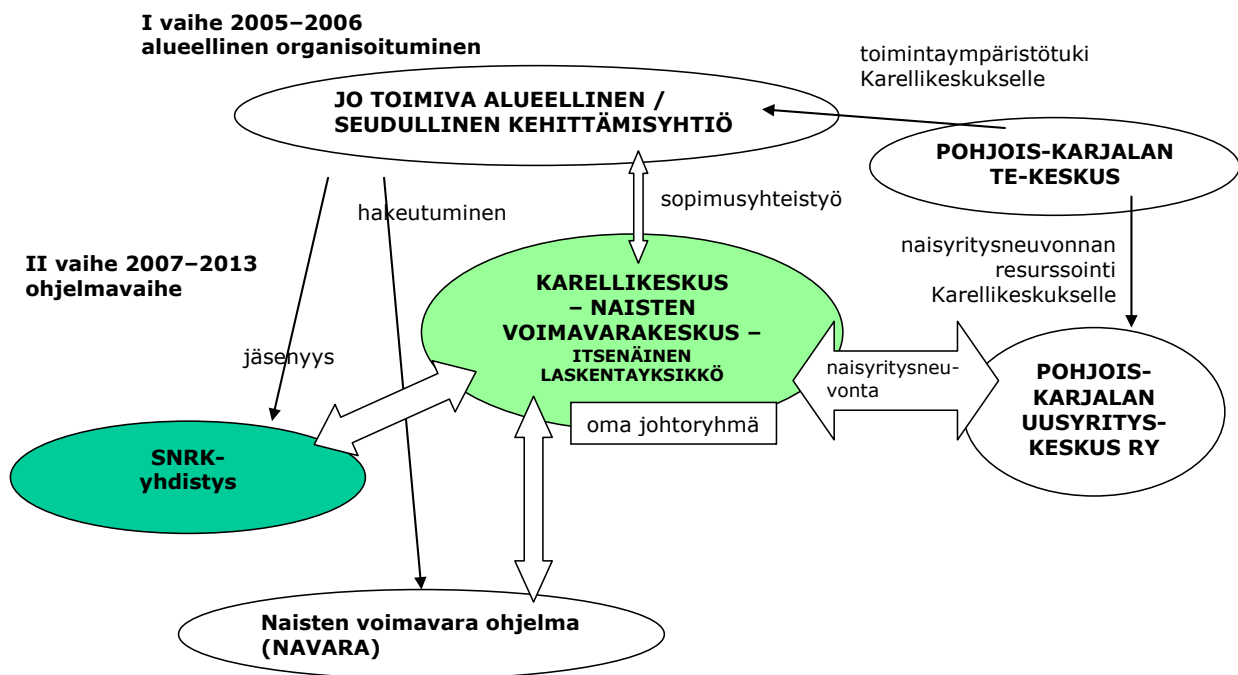
Kuva 3. Karelli paikallisena, alueellisena ja kansainvälisenä naisresurssikeskuksena.

Karelli – malliksi maailmalle -hanke sai vuonna 2002 maakunnallisen Innosuomi-palkinnon innovatiivisesta toimintamallistaan. Voimavarakeskuksen menestys perustuu yhteistoiminnalliseen mallille, jonka verkostoihin kaikki halukkaat voivat liittyä. Karellikeskuksen kumppaneina ovat lähes kaikki keskeiset maakunnalliset toimijat. Kumppanuusverkostossa ovat mm. Pohjois-Karjalan liitto, Pohjois-Karjalan TE-keskus, Itä-Suomen lääninhallitus, Pohjois-Karjalan Uusyrityskeskus ry, Josek ry, Pohjois-Karjalan Yrittäjänaiset ry, Maa- ja kotitalousnaiset ry, Pohjois-Karjalan Käsi- ja taideteollisuus ry sekä alueen oppilaitokset. Nämä yhdessä muodostavat naisia tukevan alueellisen innovaatioympäristön.

Karellin organisaatio muuntuu verkostoitumisen luonteen ja asteen myötä. Itse asiassa Karellissa pyritään vastaamaan "on-line organisaatiomallien" avulla verkostoitumisen vaiheisiin. Projektina alkanut, osakeyhtiöksi muuntunut Karelli, on eräänlainen hybridi, virallisen ja epävirallisen organisaation risteytys. Tiimien muodostamat ryväkset huolehtivat paikallisesta ja alueellisesta tukemisesta ja koulutuksesta, kun taas "muodolliset elimet" (hallitus ja toimitusjohtaja) huolehtivat yrittämisen laillisuudesta. Karellikeskuksen toiminnan oheen on perustettu myös Pohjois-Karjalan NAPA-KA osuuskunta, jonka tarkoituksena on toimia naisyrityshautomona.

Siten Karellissa toimitaan samanaikaisesti sekä yhteisö- että markkinataloudessa. Käytännössä Karellin toiminta perustuu sekä paikallisiin että temaattisiin tiimeihin. Temaattisia tiimejä ovat: viestintä- ja markkinointitiimi, valmennus- ja koulutustiimi, tapahtumatiimi, aluekehitys- ja vaikuttajatiimi, neuvjatiimi, sekä tulevaisuus- ja ympäristötyöryhmä. Kaikki ryhmät ovat mukana jatkuvassa seuranta- ja itsearviointijärjestelmässä, joka on osa toimintamallia.

Karellikeskus on organisoitumassa uudelleen Pohjois-Karjalan yrittäjyushanketyöryhmän lausunnon mukaisesti (Pohjois-Karjalan Te-keskus, 2005): "Karellikeskuksen toiminta on pitkälti perustunut projekteille. Nyt olisi selvä tarve vakiinnuttaa naisten resurssikeskustoiminta siten, että naisyrittäjyyden edistämistä pystyttäisiin tehostetusti ja pitkäjänteisesti jatkamaan." Suunnitelma uudeksi organisoitumismalliksi on alla (kuva 4).

Kuva 4. Suunnitelma uudeksi organisoitumismalliksi Pohjois-Karjalassa.

Verkoston alkaneella Pohjois-Karjalan naisten hankkeella on ollut rakenteellista vaikutusta. Se on kasvattanut naisten itseluottamusta, paikallista yhteisöllisyyttä ja sosiaalisia suhteita sekä uusia aluekehittämisen tapoja ja käytäntöjä. Se on aikaansaanut sosiaalisen ja kulttuurisen pääoman ohella aineellista ja rakenteellista pääomaa: työpaikkoja, yrityksiä ja työllistymistä (ks. Liite 1). Konkreettisista tuloksista merkittävimpiä ovat toimintamallien tuotteistaminen (verkostoituva tiimiorganisaatiomalli, Puotiska – yrittäjän sijaispalvelumalli, KarElli-lehti). Erään avainhenkilön mukaan ”uudet rakenteet ja areenat ovat tärkeämpiä kuin uudet työpaikat” alueellisessa selviytymisessä. Pyrkimyksenä on nostaa naisten ja nykyisin myös miesten ruohonjuuritason sosiaalinen ja taloudellinen toiminta alueellisen innovaatiojärjestelmän piiriin (Horelli ym.2003).

3.4 Naisten resurssikeskusten kansainvälistyminen

Euroopan Unioni on tukenut Recite II, Ecos Ouverture sekä Interreg-ohjelmien avulla naisten resurssikeskusten verkottumista. Täsmällistä lukua NRK:sta on vaikea antaa, mutta Italiassa niitä on 97, Ranskassa 120, Espanjassa 80, Ruotsissa 150 sekä yksittäisiä keskuksia jokaisessa maassa. Siten keskuksia on lähes 500. Niitä löytyy sekä maaseudulta että kaupungeista (www.centrorisorse.regione.lombardia.it).

Women in Network (W.IN.NET) niminen Interreg IIIC hanke, jossa on mukana 17 kumppania yhdeksästä maasta Suomi mukaan luettuna, kartoittaa paraikaa eurooppalaista tilannetta (Castata, 2004). W.IN.NET pyrkii perustamaan Naisten resurssikeskusten eurooppalaisen yhdistyksen (www.women.eu.com).

Myös Interreg IIIB hanke nimeltä FEM (Female Entrepreneurs Meetings in the Baltic Sea Region) tavoittelee naisten resurssikeskusten perustamista Itämeren maihin. Hankkeessa ovat mukana Suomi (koordinoijana), Ruotsi, Norja, Viro, Latvia, Liettua, Puola sekä ulkopuolisina maina Kaliningrad ja Valko-Venäjä.

Eurooppalaisten NRK:n tavoitteet vaihtelevat, mutta ne ovat tyypistettävissä suomalaisten esimerkkien tapaan kolmeen pilariin: yrittäjyyteen ja työllistymiseen, aluekehitykseen sekä tasa-arvon edistämiseen. Hyödynsaajina ovat yleensä alueen naiset, erityisesti yritystä perustamassa olevat ja työllistettävät. Toiminta on varsin monimuotoista: neuvontaa, mentorointia, verkottamista, osallistamista suunnitteluun ja päätöksentekoon, tuotteiden ja palveluiden myymistä. Ranskassa ja Espanjassa, jossa keskuksien osuus on usein osa alueellisia tasa-arvoyksiköitä (Istituto de la Mujer, Centres d'Information et de Documentation des Femmes et des Familles; www.infofemmes.com), tarjontaan kuuluu myös tasa-arvo- ja syrjintälakiin koskeva neuvonta ja edunvalvonta. Niinpä NRK:t voivat toimia alueilla tasa-arvon edistämisen keskuksina.

Organisaatioltaan NRK:t vaihtelevat aatteellisesta yhdistyksestä, hankeverkostoon, osuuskuntaan sekä yksiköksi osana suurempaa organisaatiota. Viimeksi mainittuja ovat alueelliset tasa-arvoyksiköt, alueellisten TE-keskusten tai Uusyrityskeskusten tapaiset organisaatiot (Business information centres), maakunnan liitot ja kuntien yhteisorganisaatiot.

Eurooppalaisilla NRK:illa on yleensä fyysinen toimipiste tai kohtaamispaikka sekä ainakin yksi palkattu henkilö. Voimavarat koostuvat yleensä naisverkostojen vapaaehtoisesta työstä sekä vaihtelevan suuruisesta julkisesta rahoituksesta, joka riippuu emo-organisaation resursseista ja toimintapolitiikasta.

Esimerkiksi Iso-Britanniassa on investoitu viime vuosina naisten resurssikeskustoimintaan huomattavia summia. Pari vuotta sitten perustetun UKRC:n toiminta ja toimintaresurssit ovat erittäin laajat. Budjetti on lähes 10 miljoonaa puntaa vuosiksi 2004–2007, josta kansallista rahoitusta tulee Iso-Britannian kauppa- ja teollisuusministeriöltä 7 miljoonaa puntaa (www.2.shu.ac.uk/nrc/).

UKRC:n perustamiseen liittyviä syitä ovat mm. tiede ja teknologia (SET) -aloilla oleva osaavan työvoiman pula sekä samaan aikaan 55 000 alan koulutuksen saaneen naisen poissaolo työmarkkinoilta joko kokonaan tai työskentely koulutustaan vastaamattomilla aloilla. UKRC pyrkii kouluttamaan seuraavan kahden vuoden aikana noin 1 % näistä 55 000 naisesta (600 naista) "Returners"-ohjelman avulla takaisin työmarkkinoille. Lisäksi resurssikeskuksen toimintaan kuuluu naisten tukemista työ- ja koulutusurillaan mentorointiohjelmien avulla, työnantajien kouluttaminen joustavampaan henkilöstöpolitiikkaan, tiedon keruuta, tiedottamista, tutkimusta jne. Kaiken kaikkiaan UKRC työllistää yli 30 työntekijää.

Ehkä kaikkein systemaattisin naisten resurssikeskusjärjestelmä löytyy Ruotsista. Sen vuoksi kuvaamme Ruotsin esimerkkiä hieman pidempään.

3.5 Naisten resurssikeskuksilla alueiden hyvinvointia Ruotsissa

Ruotsissa naisten resurssikeskukset ovat merkittävä voimavara kansalaislähtöisessä maakuntien kehitystyössä. Ne ovat myös keskeisiä tasa-arvon alueellisessa valtavirtaistamisessa. Niinpä NRK:t on tunnustettu osaksi alueellista kehittämistyötä, joiden toimintaa tuetaan aluekehittämisvaroin.

Naisten alueellisia ja paikallisia resurssikeskuksia on toiminut Ruotsissa 1990-luvun alusta lähtien. Enimmillään niitä oli vuosituhannen vaihteessa 160. Perusrahoituksen lakattua NRK:n määrä romahti 50:een. Voimakkaan lobbauksen ansiosta hallitus myönsi lisärahoitusta. Vuonna 2001 alkaneen uudistetun tukijärjestelmän avulla resurssikeskuksia on nykyisin 150.

Resurssikeskukset työskentelevät yrittäjyyden ja aluekehityksen edistämiseksi yksilöllisellä (henkilökohtainen neuvonta), ryhmä- (kokoontumispaikat, seminaarit, tapahtumat ja hankkeet) sekä rakenteellisella tasolla (osallistuminen päätöksen tekoon sekä yhteiskunnalliseen tutkimukseen; vrt. Eklund ym. 2004). Käytännössä NRK on kohtauspaikka ja keskus kasvuideoille, työllistymiselle sekä alueelliselle kehittämiselle.

NRK:t ovat organisoituneet paikallisesti ja alueellisesti eri tavoin. Jotkut ovat itsenäisiä, voittoa tuottamattomia yhteisöjä ja yhdistyksiä. Toiset ovat osa kunnan tai maakunnan erityisorganisaatioita. Esimerkiksi Nyköpingin paikallisessa resurssikeskuksessa, Norassa, on 165 jäsentä, jotka toimivat pienen perusrahoituksen, vapaaehtoistyön ja projektirahoituksen turvin. Noran koulutus- ja neuvontapalvelut ovat avoinna kaikille kiinnostuneille. Pieneen rahoitukseen nähden toiminta on erittäin aktiivista ja innovatiivista, joskin tietyssä määrin vapaaehtoistyövoiman "riistämistä".

Naisten resurssikeskustoimintaa koordinoi ja kehittää Ruotsissa v. 1999 perustettu riippumaton Kansallinen Naisten Resurssikeskus, NRC (Riksförbundet Nationellt Resurscentrum för kvinnor - yhdistys www.nrckvinnor.org). Sen tavoitteena on koordinoida ja tukea alueellisia ja paikallisia NRK:ta. Se pyrkii varmistamaan, että

*naiset saavat osansa voimavaroista,
naisten kompetensseja hyödynnetään yhteiskunnan hyväksi
naisten ja miesten pyrkimyksiä arvostetaan samalla tavoin.*

Käytännössä NRC suuntautuu kasvutyöhön (tillväxtarbete), markkinointiin ja kansainvälistymiseen järjestämällä alueellisia koulutusseminaareja ja kansallisia konferensseja sekä ylläpitämällä kansainvälisiä suhteita erilaisten EU-hankkeiden kanssa (koordinoi mm. W.IN.NET-hanketta). Tärkeimpänä tehtävänä on tällä hetkellä NRK:n perusrahoituksen vakinaistaminen sekä projektirahan saatavuuden varmistaminen.

NRC toimii läheisessä yhteistyössä Närings- och Teknikutevecklingsverketin (NUTEK:in) sekä alueellisten kehittämisviranomaisten kanssa. NUTEK myöntää NRK:lle sekä perusrahoitusta että projektivaroja.

Perusrahoitukseen, noin 100 000 Skr/keskus vuosiksi 2005 -2007 on varattu 30 miljoonaa Skr ja projetirahoitukseen, jonka omarahoitusosuuden on oltava 40 %, 36 miljoonaa Skr. Siten saadaan suhteellisen pienellä yhteiskunnan panostuksella kehittämistyöhön mukaan suuri määrä ihmisiä, joiden toiminta ja ideat jäisivät muuten huomiotta ja hyödyntämättä. Ongelmana on kuitenkin perusrahoituksen pienuus NRK:ta kohti.

Kotimaiset ja kansainväliset kokemukset puoltavat valtakunnallisen resurssikeskusyhdistyksen perustamista, joka ohjaa ja koordinoi eri tavoin organisoituneiden alueellisten NRK:ien toimintaa. On ilmeistä, että NRK:t tarvitsevat yleishyödyllistä kehittämistä ja koordinoitua varten perusrahoitusta, nk. katalysaattorirahaa. Myös Eurooppalaisten verkostojen NRK-yhdistys lie-nee tarpeen.

4 EHDOTUS NAISTEN VOIMAVARAOHJELMAKSI

4.1 Naisten resurssikeskusten määritelmä

Naisten resurssikeskuksella tarkoitetaan paikallisella, alueellisella/seudullisella, kansallisella ja kansainvälisellä tasolla toimivaa osaamisverkostoa, joka koostuu alueen erilaisista ja keskeisistä naistoimijoista (vrt. Liitteet 1 ja 2). Resurssikeskuksella on ainakin yksi fyysinen kohtaupaikka monimuotoista toimintaa varten sekä palkattu koordinaattori.

NRK:n toiminta tapahtuu naisasiakaslähtöisesti (naisten erityistarpeet tiedostavalla ja huomioon ottavalla tavalla) yksilö-, ryhmä-, verkosto- ja rakenteellisella tasolla. Toiminnan sisältöä kuvaavat oheiset *kolme pilaria* (vrt. Kuva 5):

- *Naisten yrittäjyys ja työllisyys*
- *Naiset aluekehityksessä*
- *Tasa-arvon edistäminen*

Naisten yrittäjyyden ja työllisyyden tukeminen resurssikeskuksissa merkitsee

- a. naisten omistamien ja johtamien yritysten tukemista elinkaaren kaikissa vaiheissa herättäen ja kypsyttäen naisten yrittäjyyspotentiaalin
- b. naisten oman osaamisen, luovuuden ja innovatiivisuuden vaalimista ja kehittämistä uusiksi yrittäjyys- ja toimintamalleiksi (uudet yrittäjyysstrategiat, yritystoiminnan sosiaalinen ulottuvuus, verkostoyrittäjyys, osuuskunnat)
- c. vertaistuen antamista aloitteleville ja toimiville yrittäjille heidän oman potentiaalinsa jatkuvassa kehittämisessä
- d. yrittäjyyttä tukevien valtakunnallisten ja kansainvälisten hankkeiden vetämistä uuden naisten toimintakulttuurista nousevan yrittäjämäisen ajattelun ja toiminnan kehittämiseksi
- e. toimivien naisyrittäjien kasvun ja kansainvälistymisen tukemista eurooppalaisten NRK-verkostojen avulla
- f. yrittäjyyteen ja työllistymiseen liittyvien hankkeiden kautta saatujen
- g. hyvien käytäntöjen jalostamista ja valtavirtaistamista yhdessä viranomais- ja
- h. järjestötoimijoiden kanssa

Naisten osallistuminen aluekehitykseen resurssikeskuksissa merkitsee

- a. osallistumista maakuntaohjelmien ja -suunnitelmien valmistelutyöhön, päätöksentekoon, toteuttamiseen ja edelleen kehittämiseen.
- b. naisten kannustamista hakemaan ja toteuttamaan EU-rahoitteisia hankkeita sekä toimimaan kumppaneina erilaisissa projekteissa
- c. maakuntien kannustamista tukemaan alueellisia naisteemaryhmiä ja tunnustamaan resurssikeskukset tärkeiksi alueellisiksi/seudullisiksi toimijoiksi

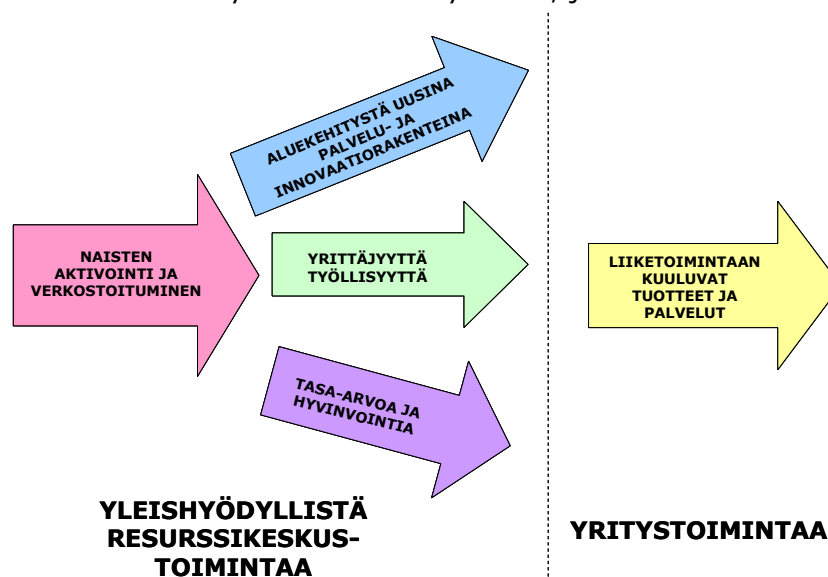
- d. erilaisten naisten järjestöjen ja yksilöiden yhteistyötä päämääränä alueen sosiaalisen, taloudellisen ja inhimillisen pääoman vahvistaminen
- e. naisten paikallisen, alueellisen sekä kansainvälisen verkottumisen tukemista
- f. aluetta hyödyttävien toiminta- ja palvelurakenteiden sekä suotuisan innovaatioympäristön synnyttämistä
- g. nais erityisyyden ymmärtämistä ja molempia sukupuolia hyödyttävän näkökulman tiedostamista yhteiskunnan, aluehallinnon, yritysten, yhteisöjen ja yksilöiden (tai naisten) ajattelun rakenteissa.

Tasa-arvon edistäminen merkitsee rikastuttavia toimintamalleja, joissa yhdistyvät molempien sukupuolten, eri sukupolvien ja etnisten ryhmien osaaminen, ajattelumallit, luovuus ja viisaus alueita hyödyttävällä tavalla. Tasa-arvon edistäminen resurssikeskuksissa tarkoittaa

- a. tasa-arvon valtavirtaistamista (tiedottamalla, neuvomalla, kouluttamalla) erityisesti yrittäjyyteen sekä innovaatioympäristöjen ja palvelurakenteiden kehittämiseen, yhteistyössä eri alojen osaamiskeskusten kanssa
- b. alueellisten ja valtakunnallisten työmarkkinoiden segregaaation purkamista vertikaalisesti ja horisontaalisesti (naiset toimivat miesvaltaisilla aloilla ja päinvastoin)
- c. työn ja perhe-elämän yhdistämisen tukemista ottamalla huomioon asuminen, työ, palvelut ja liikkuminen osana paikallista ja alueellista hallintaa (governancea)
- d. tasa-arvoherkän tilastoinnin ja tutkimuksen kehittämistä yhteistyössä yliopistojen, ammattikorkeakoulujen ja tutkimuslaitosten kanssa sekä tutkimustulosten hyödyntämistä tasa-arvoisen ja sukupuolten tarpeiden mukaan tarkoituksenmukaisen ja joustavan työelämän laadun kehittämiseksi.

Alueelliseksi naisten resurssikeskukseksi kehitymisellä on oma elinkaarensa (vrt. Liite 2). Kehitysprosessin kartoitus- ja käynnistysvaiheissa toimitaan yleensä EU-rahoitteisena hankkeena. Hankkeen hallinnoijana voi toimia jokin alueella jo olemassa oleva organisaatio, kuten uusyrityskeskus, kehittämissyhtiö, korkeakoulu, neuvontajärjestö (ks. Joensuussa toimivan Karellin esimerkki kuvassa 4).

Resurssikeskusten toiminta jakaantuu yleishyödylliseen ja liiketoimintaan. Yleishyödyllinen toiminta tulisi rahoittaa julkisella perusrahoituksella (esim. neuvontapalvelut), jotta EU:n kehittämishankkeissa vaadittavat tasa-arvotavoitteet saavutetaan. Julkisen rahoituksen avulla kehitetään ja turvataan olosuhteita, jotka auttavat synnyttämään kannattavaa liiketoimintaa. Resurssikeskusten oma liiketoiminta eriytetään omaksi yhtiöksi, joka toimii markkinalähtöisesti. (Kuva 5).

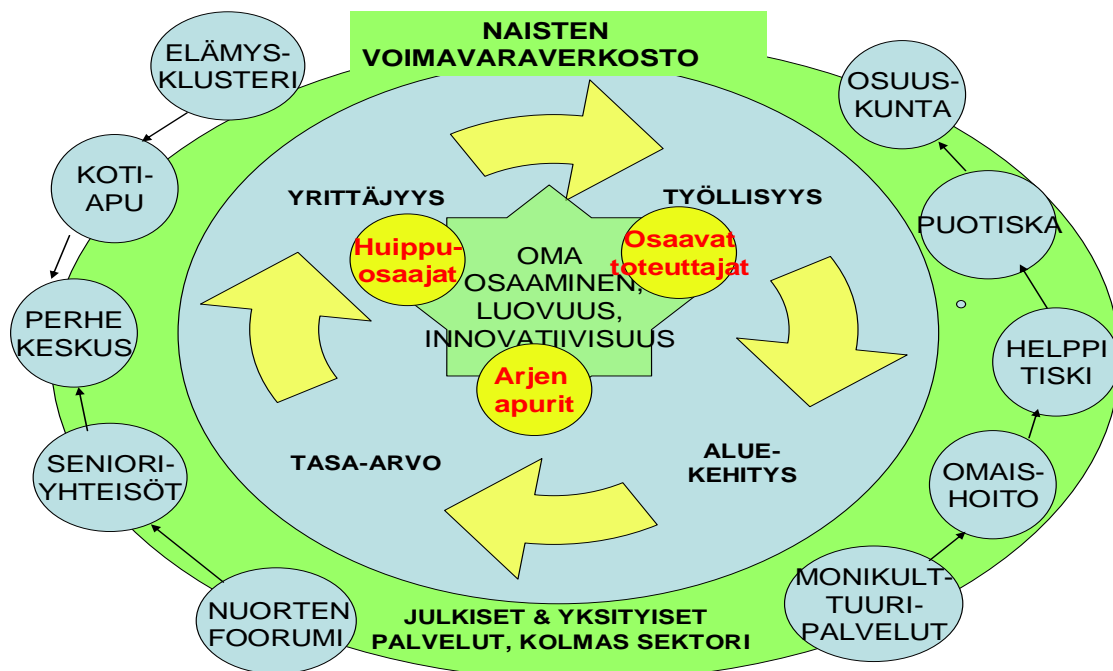
Kuva 5. Prosessikuva naisten aktivoitumisen ja verkostoitumisen kehitymisestä aluekehitykseksi, työllisyydeksi ja liiketoiminnalliseksi yrittämiseksi. Perusrahoituksen pitäisi kohdistua yleishyödyllisen resurssikeskustoiminnan koordinoimiseen.

4.2 Naisten voimavaraohjelman tausta ja tarpeellisuus

Ohjelman taustana ovat kaksi toisiinsa kietoutuvaa tekijäryvästä: toisaalta suurten rakenteellisten muutospaineiden alla painiskeleva Suomi, jonka tulevaisuuden menestyminen riippuu naisten ja miesten oman osaamisen, luovuuden ja innovatiivisuuden vaalimisesta (Ojala & Järvenpää, 2005). Erilaisten ohjelmien ja selvitysten avulla on pyritty ja pyritään yhä saamaan toimintaympäristön muuttumisen haltuun. Keskeisiä instrumentteja ovat EU:n rakennepoliittiset, maakuntien kehittämis-, osaamiskeskus- ja aluekehitysohjelmat sekä Suomalaiset yrityspalvelut työryhmän toimenpide-ehdotukset sekä Kunta- ja palvelurakennemuutoshanke.

Valtakunnallisesti toteutettavissa muutoksen hallintaan tähtäävissä pyrkimyksissä naisten panos ja potentiaali jäävät varsin näkymättömiksi. Sen vuoksi on laadittu naisten asemaa kohenuttavia asiakirjoja, kuten *Hallituksen tasa-arvo-ohjelma*, *Maaseudun naisten toimintaohjelma*, sekä *Naisyrittäjyyttä koskevat toimenpide-ehdotukset*. Näitä ei ole toistaiseksi integroitu toisiinsa.

Samaan aikaan on olemassa toistakymmentä naisten voimavaraverkostoa tai naisasiakaslähdistä resurssikeskusta, jotka kattavat lähes koko Suomen (Liite 2). Ne ovat elämänsäkaareltaan eri vaiheissa. Ne ovat organisoituneet eri tavoin. Niiden hyödynsaajina ovat yleisesti ottaen alueen naiset. Voimavaraverkostojen vahvuutena on moniulotteinen, mutta integroitu ote naisten arjen tukemiseen kolmen pilarin - yrittäjyyden ja työllisyyden, aluekehityksen ja tasa-arvon edistämisen - avulla. Naisten osaamisen ja toiminnan välittömän tukemisen ohella ne rakentavat ja ylläpitävät suotuisaa palvelurakennemuutoshanketta ja innovaatioympäristöä (kuva 6) tuottamalla työllisyyttä, uusia yrityksiä sekä alueen sosiaalista ja kulttuurista pääomaa.

Kuva 6. Voimavaraverkosto tukemassa naisten osaamista tulevaisuuden tekijöinä, palvelurakennemuutoshankkeen uudistajina ja monipalveluyhdistelmien tuottajina.

Olemassa olevien resurssikeskusten ongelmina ovat verkostojen ja niitä koskevan tiedon hajanaisuus, koordinoimattomuus sekä pitkäkestoisen perusrahoituksen, nk. katalysaattorirahan puute. Ongelmista aiheutuu päällekkäisyyttä, resurssien käyttämistä perusasioiden hoitamiseen ja siten tulosten jääminen heikolle tasolle. Resurssikeskusten kehittyminen, innovointikyky sekä myös kansainvälisten suhteiden toimivuus riippuvat toimintaa tukevasta perusrahoituksesta sekä verkostoja koordinoivasta organisaatiosta. Koordinoimalla perusasioiden hoitamista, alueellisten keskusten tehokkuutta voidaan parantaa merkittävästi. Samalla yhteistyön lisääminen edistää innovatiivisten ratkaisujen toteuttamista (ks. Ruotsin kokemukset luvussa 3).

Naiset eivät ole suomalaisen innovaatiojärjestelmän "kovassa ytimessä". Heidän panostaan ja lisäarvoaan palvelujen tuottajina, organisoijina ja käyttäjinä ei tunnusteta. Siten naisten potentiaali sosiaalisten innovaatioiden tekijöinä sekä sellaisten räätälöityjen hyvinvointipalvelujen tuottajina, joilla voidaan täydentää ja tasoittaa suurmittakaavaisen palvelutuotannon jättämiä tyhjiöitä eri areenoilla jää kokonaan käyttämättä (vrt. Koski, 2005; Lehto, 2005). Myös kansalaisten huoltosuhteen epätasapainoinen kehitys edellyttää "naisten toimialaan" eli palveluyrittäjyyteen panostamista. Mitkään verkostot eivät menesty automaattisesti. Niitä on hoivattava ja ruokittava, jotta ne tuottaisivat sosiaalista pääomaa ja siten turvaavat palvelujen tarjonnan laadun ja jatkuvuuden.

Koska muutosten hallintaan tähtäävät yleiset toimet Suomessa eivät tunnista, eivätkä tue naisten alueellisia voimavaraverkostoja ja -keskuksia, alueiden naisten tarpeista kumpuaa yhteiskunnallinen vaatimus laatia erityisohjelma. Tämän ohjelman tulee integroida nyt hajallaan olevat, mutta toisiaan tukevat ohjelma-asiakirjat; suuren osan Yrittäjyyspoliittisen ohjelman naisyrittäjyyttä koskevista toimenpiteistä, Maaseudun naisten toimintaohjelman ja Tasa-arvoohjelman ehdotuksista.

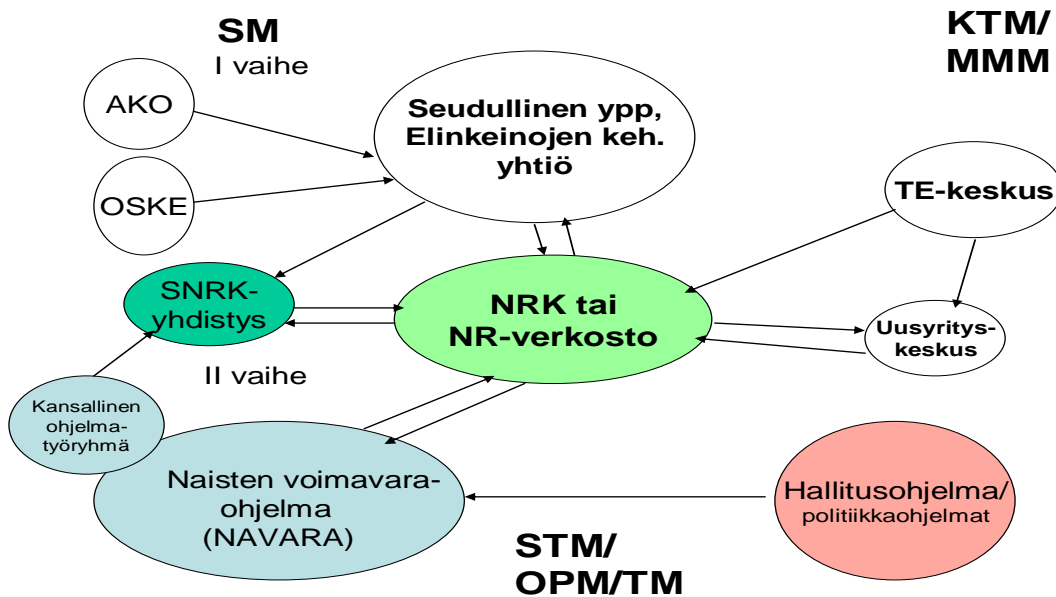
4.3 Naisten voimavaraohjelman erityispiirteet ja tavoite

Naisten voimavaraohjelman (NAVARAn) päämääränä on vastata ennakoitusti tulevaisuuden muuttuviin tarpeisiin ja tukea erityisesti alueellisten naisten yrittäjyyteen, aluekehitykseen ja tasa-arvon valtavirtaistamiseen liittyvää toimintaa, jotta siitä jalostuisi monitasoista sosiaalista, kulttuurista ja taloudellista pääomaa.

Ohjelma tarjoaa tasa-arvoa edistävän yhteistyöfoorumien, ponnahduslaudan sosiaalisten innovaatioiden tuotteistamiselle sekä mahdollisuuden palvelurakenteen räätälöimiseen paikallisella, alueellisella, kansallisella sekä myös kansainvälisellä tasolla.

4.4 Naisten voimavaraohjelman kaksivaiheinen toteutus ja organisointi

Ohjelman rakentaminen, toteutus ja organisointi tapahtuvat kahdessa vaiheessa: Välivaihe 2005–2006 ja Ohjelmavaihe 2007–2013 (vrt. Kuva 7).

Kuva 7. Naisten voimavaraohjelman kaksivaiheinen toteutus ja perusrahoituskanavat. I Välivaihe 2005–2006 ja II Ohjelmavaihe 2007–2013.

Välivaihe: Naisten resurssikeskusten ja voimavaraverkostojen tukeminen vv. 2005–2006

Vuosina 2005–2006 tehdään seuraavat toimet:

1. Alueellisten naisverkostojen ja NRK:en tukeminen hankerahalla. Maakunnan liittojen, TE-keskusten, seudullisten ja kunnallisten kehittämissyhtiöiden myöntämien hanke- tai toimintaympäristörahoitusten avulla tuetaan niitä voimavaraverkostoja tai jo perustettuja resurssikeskuksia, jotka ovat kiinnostuneita osallistumaan Voimavaraohjelmaan (vrt. laatukriteerit alla). NRK:t voivat toimia alueen tilanteesta ja elinkaarensa vaiheesta riippuen, joko itsenäisinä hankkeina, aatteellisina yhdistyksinä, osuuskuntina ja osakeyhtiöinä tai jonkun alueellisen instituution, esim. kunnallisten elinkeinojenkehittämissyhtiön tai uusyrityskeskuksen yksikkönä. Viimeksi mainittuja suositellaan, sillä Yrityspalvelutyöryhmän suunnitelman mukaisesti (Paasivirta, 2005) alueen toimijoiden on oltava yhteistoiminnassa keskenään. Tällöin NRK:t voidaan ottaa huomioon seudullisissa palveluyhteenliittymissä.

2. Suomen naisresurssikeskukset ry:n (SNRK) perustaminen. Valtakunnalliset naisjärjestöt ja naisten toiminnan parantamisesta kiinnostuneet yhteisöt perustavat SNRK:n välittömästi. SNRK seuraa ja tukee naisten resurssikeskusten kehittymistä, laatii resurssikeskusten laatukriteerit sekä ylläpitää kansainvälisiä suhteita. Se pyrkii myös vaikuttamaan Naisten voimavaraohjelman saamiseen seuraavaan hallitusohjelmaan.

3. Selvityshenkilön asettaminen. Asetetaan Naisyrittäjyyttä edistävien toimenpide-ehdotusten mukainen selvityshenkilö ajalle 1.9.2005 – 31.12.2006. Hänen päätehtävänä on edesauttaa naisten voimavarojen käyttöön ottoa ajankohtaisen yhteiskunnallisen rakennemuutoksen aikana. Käytännössä hänen pitäisi integroida hajallaan olevat naisten toimintaa tukevat toimenpide-ehdotukset, mm. yhteistyössä Suomen naisresurssikeskukset ry:n (SNRK:n) kanssa tukemalla ja seuraamalla KTM:n naisyrittäjyysraportin toimenpide-ehdotusten ja Maaseudun naisten toimintaohjelman ehdotuksien toteutumista, alueellisten NRK:n kehittymistä, viedä naisnäkökulmaa seuraavan rakennerahastokauden ohjelmiin sekä valmistella Voimavaraohjelman sisällyttäminen seuraavaan hallitusohjelmaan

Välivaihetta seurataan samalla monitahoisesti Hallituksen Tasa-arvo-ohjelman seurantaryhmän (STM, 2005,20), Yrittäjyyspolitiikka-ohjelman, Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän sekä perustettavan SNRK:n kautta.

Naisten voimavaraohjelma (vv. 2007–2013)

Naisten voimavaraohjelma (NAVARA) on sisäasiainministeriön, kauppa- ja teollisuusministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeriön, maa- ja metsätalousministeriön sekä työministeriön *määräaikainen (2007–2013) yhteishanke*. Sitä ohjaa sisäasiainministeriön asettama *kansallinen ohjelmatyöryhmä* (vrt. Kuva 7).

Ohjelman valtakunnallisena koordinaattorina toimii Suomen naisresurssikeskukset ry (SNRK).

SNRK:n tehtävänä on kehittää kansallista toimintamallia, koordinoida ja tukea alueellisten ja paikallisten voimavaraverkostojen kehittymistä sekä ylläpitää ja solmia uusia kansainvälisiä kontakteja, mm. osallistumalla kansainvälisen NRK-verkoston toimintaan (Liitteet 1 ja 2, luku 3). SNRK:n tehtäviin kuuluvat myös alueellisten keskusten ja niiden antamien palvelujen laatu-kriteeristön laatiminen, toiminnan seuranta ja arviointi sekä hyvien esimerkkien levittäminen.

Alueellisten NRK:n laatukriteerit voisivat olla:

- lähtökohtana naisasiakkuus kaikissa toiminnoissa
- suuntautuminen kolmeen "pilariin", jotka ovat yrittäjyys ja työllisyys, naisten osallistuminen päätöksentekoon aluekehityksessä sekä tasa-arvon edistäminen
- yhteistoiminta ja kumppanuus alueen naistoimijoiden ja keskeisten organisaatioiden kanssa

SNRK:n jäseninä ovat valtakunnalliset naisjärjestöt, alueelliset ja paikalliset yhdistykset ja yritykset, sekä myös kunnalliset tai seudulliset kehitysyhtiöt ja yrityspalvelupisteet. Johtoryhmä muodostuu naisten voimavaraverkostojen ja NRK:n avainkumppaneista.

Alueellisina operaattoreina toimivat kilpailutetut ja kriteerit täyttävät *alueelliset naisten resurssikeskukset*.

Ohjelmaa toteutetaan verkostojohtamisen keinoin. Toteuttamisessa on toimiva internet-pohjainen palautejärjestelmä keskeisessä asemassa. Seuranta ja arviointi tapahtuvat sekä normaalina kilpailutettuna arviointina että Tasa-arvo ohjelman ja politiikkaohjelmien kautta.

Ohjelman valtakunnallinen perusrahoitus. Valtion budjettirahaa vuosille 2007–2013 ehdotetaan varattavaksi 4,8 miljoonaa euroa. Lisäksi tarvitaan alueiden omaa kunnallista sekä yksityistä rahoitusta. Kymmenen laatukriteerit täyttävää alueellista resurssikeskusta tulisi ehdotuksessa saamaan perustoimintaa varten 70.000 euroa/vuosi kuuden vuoden ajan. Lisäksi Suomen naisresurssikeskukset ry:lle, joka koordinoi kansallista ohjelmaa ja huolehtii kansainvälisistä suhteista, ehdotetaan ohjelmassa 100.000 euroa vuodessa yhteensä kuuden vuoden ajan.

Kirjallisuus

- Asikainen, Annamari (toim.) (2004) Maaseudun naisten toimintaohjelma 2005–2008. Maaseutu kehittyy naisten työllä. Helsinki: Maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän julkaisu 17/2004.
- Catasta, Anna (2004) Modelling Women´s Resource Centres. European Network of Women´s Resource Centres, Subnetwork 1. Unpublished manuscript.
- Eklund, Peter, Hallencreutz, Daniel & Lundequist, Per (2004) Barns lek, lärande och utveckling. En förstudie om hur ett potentiellt konkurrenskraftigt kompetensområde kan avgränsas och beskrivas. Nyköping: Länsstyrelsen Södermanlands län.
- Horelli, Liisa (2003) Valittajista tekijöiksi, nuoret voimaantumisen verkoissa Pohjois-Karjalassa. Espoo: Teknillinen korkeakoulu/YTK.
- Horelli, Liisa, Roininen, Janne, Wallin, Sirkku, Malinen, Pentti, Keränen, Heikki & Nousiainen, Sanna (2003) ESR-viitekehyksen horisontaalisen tasa-arvoteman arviointi. Suomen Tavoite 1-, 2- ja 3-ohjelmista sekä Equal yhteisöaloiteohjelmasta. Helsinki: Työministeriö, Arvioinnit 2/03.
- Horelli, L. & Saari, M. (2002) Tasa-arvoa valtavirtaan. Tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmiä ja käytäntöjä. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä.
- Horelli, Liisa & Sotkasiira, Tiina (2001) Karelli-hankkeen arviointi. Joensuu: Karellikeskus.
- Koski, Arto (2005) Kuntaliitoksia, kuntayhteistyötä vai vielä muutakin! Aluekeskusohjelma KATSAUS, 2,16-17.
- Kumpulainen, Satu, Roininen, Janne & Wallin, Sirkku (2005) EU-ohjelmat maaseudun naisten elinolosuhteiden tukena – selvitys maaseudun kehittämisohjelmien tuloksista ja hyvistä käytännöistä. Vammala: Maa- ja metsätalousministeriö.
- Kyrö, P. (2004) Naisyrittäjän toisenlainen todellisuus. Tampere: Tampereen yliopisto. Ammattikasvatuksen tutkimus- ja koulutuskeskus.
- Lehto, Markus (2005) Takaisin tulevaisuuteen – valtion ja kuntien yhteinen taival. Vammala: Kunnallisalan kehittämissäätiö.
- Länsstyrelsen Södermanlands län (2004) Frisk tillväxt i hälsobranschen! Lika Villkors kartläggning och analys av den alternativa hälsobranschen i Södermanlands län. Nyköping: Södermanlands län.
- Naisyrittäjyyden edistämistyöryhmä (2005) Naisyrittäjyys. Nykytilanne ja toimenpide-ehdotuksia. Helsinki: KTM Julkaisuja 11/2005.
- Otala, Leenamajja & Jarenko, Karoliina (2005) Työ arjen muotoilijana. Työn kehitystrendejä, uusia arjen haasteita. Espoo: ProCompetence ja TKK/YTK. ARJA-hankkeen raportteja.
- Paasivirta, Anssi (2005) Suomalaisten yrityspalvelujen kehityspolku maailman kärkijoukkoon. Suomalaiset yrityspalvelut-työryhmän loppuraportti. Helsinki: KTM.
- Saapunki, J., Leskinen, J. & Aarnio, M. (2004) Suomalaiset yrityspalvelujärjestelmät asiakasnäkökulmasta tarkasteltuna. KTM, Julkaisuja 5/2004.
- Salmenperä, Matti (2005) Luovassa työssä ratkaistaan käytännön ongelmia. Helsingin Sanomat, 12.5.2005, Vieraskynä.
- Skurnik, Samuli (2005) Talouden luova tuho raivostuttaa ihmisiä. Helsingin Sanomat 15.5.2005, D5.
- Sosiaali- ja terveysministeriö (2005) Hallituksen tasa-arvo-ohjelma 2004–2007. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2005:1.